

BIBLIANA

revue o umění pro děti a mládež

XXX. ročník
Cena / 0,70 €

2023 / **3**

obsah

Lucia Marcinátová

PRIAMO K LUĎOM

(Bienále ilustrácie Bratislava 2023) / 1

Martina Pavlíkánová

CESTA OKOLO SVETA S ILUSTRÁCIOU / 4

Eva Cíferová, Martina Pavlíkánová

ŽIVÁ KULTÚRA V BIBIANE / 6

Peter Naščák

OSUDOVÉ NÁVRATY

(K životnému jubileu Kataríny Ševellovej-Šutekovej) / 12

Toňa Revajová

DNI DETSKEJ KNIHY V KRÁLOVSKOM MESTE / 16

Peter Naščák

VČELY, BUNKRE, LETO V ZELENEJ POŠTE

VERONIKY ŠIKULOVEJ / 22

Zuzana Stanislavová

MLADÁ DÁMA

(Revue o umení pre deti a mládež Bibiana po tridsiatich rokoch) / 30

Milena Šubrtová

VAŠE I NAŠE BIBIANA

(Český a slovenský literárno-kritický kontext pretrval) / 36

Ondrej Sliacky

BYŤ ZA DOBRO SO SEBOU, S LUĎMI, S BOHOM

(Rozhovor s jubilujúcou Martou Žilkovou) / 38

Dávid Dziak

TOP5+ V SLOVENSKEJ POÉZII PRE DETI 2022 / 48

Eva Pršová

PAČMAGY TRÁPIACE SOLÍDNY SVET

(Detská postava v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia) / 58

RECENZIE / 65

Zuzana Stanislavová: Silvia Kaščáková, Ako Paľko

Dobšinský zbieral rozprávky; Lenka Šafranová, Čo by bolo, keby; Dávid Dziak, Zápisník jedného chlapca;

Veronika Čigarská: Edward van de Vendel, Lišiačik;

Marta Žilková: Eva Boruševičová, Dokonalé dieta

titráž

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Jazyková redaktorka Gabriela Mikulčíková

Revue Bibiana je orgánom Slovenskej sekcie IBBY v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti

Vychádza štyrikrát do roka v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR

Vedecká rada časopisu:

Predseda: Mgr. Dávid Dziak, PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Prešov

Členovia: doc. Mgr. Markéta Andričíková, PhD., Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Košice

Mgr. art. Lenka Dzadíková, ArtD., Divadelný ústav, Bratislava

doc. PaedDr. Bibiána Hlebová, PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Prešov

prof. Dr. Jarmila Hodoličová, Nový Sad, Srbsko

Mgr. Peter Naščák, PhD., ZŠ Lehota

Mgr. Eva Pršová, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Banská Bystrica

doc. PhDr. Milena Šubrtová, Ph.D., Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

prof. PhDr. Svatava Urbanová, CSc., Ostravská univerzita, Ostrava, Česká republika

prof. PaedDr. Eva Vitézová, PhD., Trnavská univerzita v Trnave, Trnava

Mgr. et Mgr. Juraj Žembera, PhD., Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica

prof. PhDr. Marta Žilková, PhD., Nitra

Tajomníčka: Mgr. Eva Cíferová, BIBIANA

Vedecké štúdie časopisu sú recenzované.

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, 815 39 Bratislava,

tel. 02/54 41 84 88; IČO: 00 682 357

Obálka a typografická úprava: Finist

Tlač: DMC, s.r.o., Nové Zámky

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s. r. o., Elektrárenská 12091, 831 04 Bratislava

bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pošt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994

MK SR EV 2974/09

Číslo vyšlo v septembri 2023

Autorkou ilustrácií v revue 3/2023 je Katarína Ševellová-Šuteková

ISSN 1335-7263

Priamo k ľudom

275 ilustrátorov a ilustrátoriek z 36 krajín s 2 072 ilustráciami z 355 kníh. Číslo tohtoročnej medzinárodnej oslavy ilustrácií. Bratislava nimi oživa každý druhý rok. Láka fanúšikov detskej knihy nielen zo Slovenska, ale z celého sveta. Inak tomu nebude ani túto jeseň.

Bienále ilustrácií Bratislava – BIB 2023 sa blíži a jeho 29. ročník sa vracia späť do centra mesta. Aký bude? A aké novinky, výstavy a sprievodné programy pripravuje, sme sa spýtali ZUZANY LIPTÁKOVEJ, riaditeľky BIBIANY, a HANY KRIŽANOVEJ, vedúcej sekretariátu Bienále ilustrácií Bratislava v BIBIANE.

29. ročník BIB 2023 so sériou výstav a sprievodných programov štartuje 4. októbra a potrvá dva mesiace na rôznych miestach Bratislavy.

Bližšie k divákovi

Tento rok prináša BIB viacero novinek a aj návrat do centra mesta, priamo k ľudom. Všetky výstavy a sprievodné programy budú v pešej dostupnosti historického jadra Bratislavy a umožnia tak spojiť slávnosť ilustrácií s prehliadkou a spoznávaním centra mesta.

Súťažná časť prehliadky BIB 2023 bude v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti, sprievodné aktivity a ďalšie výstavy sa budú dať navštíviť na viacerých miestach Bratislavy v priestoroch galérií a inštitúcií v centre – v Dvorane Ministerstva kul-

túry SR, Galérii mesta Bratislavy, Univerzitnej knižnici v Bratislave, na Západnej terase Bratislavského hradu či na Hviezdoslavovom námestí. Zachovaný tak bude celý rozsah medzinárodnej prehliadky ilustrácií, ktorú aj v minulosti tvorili viaceré menšie výstavy, len sa budú dať pozrieť na viacerých miestach v centre Bratislavy.

„BIB je zážitok pre všetkých, ktorí radi podľahnú kúzlu príbehov a mágií ilustrácií. Veríme, že 29. ročník poteší návštevníkov svojou živou dramaturgiou, bude zážitkom pre deti, obsahom a odbornými fórami atraktívny pre profesionálov a fajnšmekrov,“ približuje Zuzana Liptáková, riaditeľka BIBIANY. *„Teší nás, že sa BIB '23 otvoril novým partnerstvám. K príprave všetci pristupovali s úctou k histórii BIB-u, rešpektujúc pôvodnú ideu a princíp solidarity. Vďaka záštitám a podpore rôznych inštitúcií, ktoré nám poskytli svoje priestory, sme spolu vytvorili mapku BIB '23. Návštevníčky a návštevníkov prevedie tým najlepším, čo svet ilustrácie ponúka, a zároveň ich prevedie centrom Bratislavy. Každé zastavenie na mape BIB má svoj špecifický obsah a charak-*

ter, a tak si každý môže nájsť to svoje.“

Prvý ročník BIB-u sa uskutočnil už v roku 1967. Aktuálny, 29. ročník, sa bude konať pod záštitou prezidentky Slovenskej republiky Zuzany Čaputovej, ministerky kultúry Silvie Hroncovej a primátora hlavného mesta Bratislavy Matúša Valla. Podujatie sa organizuje v spolupráci s UNESCO a Medzinárodnou úniou pre detskú knihu (IBBY), s podporou Ministerstva kultúry SR. Hlavným organizátorom je BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti.

Rekordná účasť

Každá krajina dostala možnosť prihlásiť na BIB 2023 desať ilustrátorov či ilustrátoriek, ktorí ich budú reprezentovať. V tomto roku to bude rekordný počet – 43 tvorcov so 61 knihami.

Jednotlivé ilustrácie hodnotila odborná porota, ktorej predsedom bol pedagóg, grafik a vizuálny umelec Tomáš Klepoch. Základnými kritériami hodnotenia ilustrácií boli: inovácia, kreativnosť, výtvarné spracovanie a vhodnosť ilustrácií pre detské publikum. Porota vybrala desať ilustrátorov, ktorí budú reprezentovať Slovensko na BIB 2023. Sú to: Barbara Idesová, Dušan Kállay, Barbora Kmecová/Bessa, Marta Matus, Matúš Maťátko, Eva Ondová, Martin Smatana, Simona Smatana, Dávid Soboň a Lucia Žatkuliaková.

Zoznámiť sa s tvorbou prihlásených slovenských ilustrátorov sa verejnosť mohla na Slovenskej nominačnej výstave v BIBIANE do 3. septembra.

Pocsta Miroslavovi Cipárovi

Aktuálny 29. ročník Bienále ilustrácií Bratislava je venovaný významné-

mu slovenskému ilustrátorovi, maliarovi, grafikovi a sochárovi Miroslavovi Cipárovi, ktorý stál pri vzniku samotného bienále a vytvoril aj jeho nadčasové ikonické logo.

Sám sa niekoľkokrát zúčastnil BIB-u ako súťažiaci, pričom jeho diela opakovanne ocenila medzinárodná porota. Ako osobnosť zohral významnú úlohu počas Nežnej revolúcie v bývalom Československu v roku 1989.

Výber z jeho ilustračnej knižnej tvorby bude prezentovať samostatná výstava v Univerzitnej knižnici v Bratislave na Michalskej ulici pod názvom Miroslav Cipár deťom. Otvára sa 2. októbra a trvať bude do 3. novembra 2023.

Čo nás spája

„Čo má spoločné Švédsko a Japonsko, Slovensko a Brazília alebo Bulharsko a Izrael? Na Bienále ilustrácií Bratislava nám prišli tisícky ilustrácií z 36 krajín celého sveta a napriek tomu, že nás delí mnoho kilometrov, vo svete príbehov sme výnimočne prepojení. V tom, čo cítime, o čom snívame, alebo čo nás bolí,“ dáva do pozornosti v súvislosti s ilustráciami Hana Križanová, vedúca sekretariátu BIB v BIBIANE. „Je dôležité pripomínať si, že sme si vo svojej odlišnosti a jedinečnosti aj v mnohom blízki.“

Práve to je posolstvom, myšlienkou exteriérovej výstavy na Hviezdoslavovom námestí pod názvom Čo nás spája, ktorá sa už začala. Je akosi prvou ochutnávkou blížiacej sa jesennej oslavy ilustrácií a aj pripomienkou toho podstatného.

Podstatného nielen pre BIB a svet ilustrácií.

Spracovala LUCIA MARCINÁTOVÁ ■

*Karol Plicka: Zámok
na horúcom mori, 1995*

Cesta okolo sveta s ilustráciou

MARTINA PAVLÍKOVÁ

Počas BIB 2023 Oddelenie živej kultúry a Oddelenie realizácie pripravili sprievodné podujatia, ktoré aktívne zapoja predovšetkým detských návštevníkov do objavnej cesty za tým najlepším, čo za posledné dva roky vo svete vzniklo na poli ilustrácie detskej a mládežníckej literatúry.

Programy a workshopy sa začínajú už v septembri počas príprav BIB 2023, ktoré bude po prvýkrát v priestoroch BIBIANY (BIBIANA bude v obmedzenom režime). V tom čase sme pripravili vzdelávací program pre žiakov základných a deti materských škôl **S BIBIANOU do školy**. Veď aj BIBIANA sa stále učí niečo nové, preto počas septembra prídu lektori z BIBIANY za žiakmi a deťmi v rámci Bratislavy do školy s programom plným ilustrácií, kníh, príbehov i aktivít. Cieľom programu je prehĺbiť poznanie o BIBIANE a BIB-e. Program predstaví žiakom ilustrácie kníh pre deti na vybraných slovenských ilustrátoroch. Cez aktivity spojené s tvorbou ilustrácie bude rozvíjať schopnosti interpretácie textu a jeho vizuálneho spracovania. Program je pre školy v ponuke zadarmo a ako bonus škola dostane

katalóg ilustrácií ocenených Cenou Detskej poroty. S lektormi budú deti a žiaci objavovať fantastický svet Petra Uchnára, ktorý získal Cenu detskej poroty v roku 2007 za ilustrácie ku knihe *Peter Pan* (Slovart, 2007) a v roku 2017 za ilustrácie ku knihe *Bojníckí búbeli* (Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2017). Alebo si spoločne nasadia slnečné okuliare ako *Jonáš a malé ryby* z *Kees Poon* (Jonas and the Little Fishes of Kees Poon, Hoogland & Van Klaveren, 2013) a objavia fantastický svet v ilustráciách Martijna van der Lindena.

Počas Bienále ilustrácií Bratislava 2023, ktoré bude na viacerých miestach, sme pre organizované školské skupiny a individuálnych návštevníkov pripravili viacero sprievodných programov – priamo v BIBIANE, kde bude súčasťou BIB 2023 a BIBIANA bude

plná jedinečných ilustrácií. Detskí návštevníci sa s podporou lektora budú môcť tešiť na interaktívnu prehliadku **Cesta okolo sveta s ilustráciou**. Spolu s nezvyčajnou mapou sa vyberú na dobrodružnú cestu výstavou, kde budú spoznávať svet cez ilustrátorov a ich ilustrácie detských kníh z celého sveta. V ilustráciách budú objavovať predmety alebo ľudí, ktorých by si zobrali so sebou. Na konci cesty z nich vytvoria nový príbeh, ktorý nekončí v BIBIANE. Mapa je vytvorená ako hra, s ktorou môžu pokračovať v škole, ale aj doma spolu s rodičmi. Interaktívny program a mapa Cesta okolo sveta s ilustráciou je určený pre organizované skupiny i individuálnych návštevníkov.

V Univerzitnej knižnici je k výstave Miroslav Cipár deťom pripravený pre školy a školské skupiny workshop **Nakresli si Cipára**. Je venovaný všetkým, ktorí majú radi príbehy zhmotnené jedinečným a nadčasovým rukopisom Miroslava Cipára. S lektorom sa návštevníci ponoria do úžasného sveta farieb, tvarov i mierne grotesknej podoby postáv.

Spoločne s ilustráciami Miroslava Cipára otvoríme dvere do sveta fantázie v knihách, ktoré oslovili generácie detí. Otvoríme oči, začítame sa a budeme tvoriť. Workshop je určený organizovaným skupinám, ale pripravili sme aj workshopy pre individuálnych návštevníkov.

Okrem vyššie spomínaných aktivít sú pripravené počas BIB 2023 sprievodné a podporné aktivity aj v Galérii mesta Bratislavy, Dvorane Ministerstva kultúry SR a v Starej tržnici.

V Galérii mesta Bratislavy sme pripravili samoobslužnú zónu a pravidelné workshopy pre individuálnych

návštevníkov **Obrazohrátky**. Samoobslužná tvorivá zóna a workshopy sú venované ilustrátorom a ilustrátorkám oceneným Detskou porotou BIB, ktorá od roku 1993 vyberá svojho vlastného víťaza. Ilustrácie ocenených tvorcov rozprávajú jedinečné knižné príbehy. Počas workshopu, ale aj samostatne, deti rozohrajú svoje vlastné dobrodružstvá, ktoré v ilustráciách objavili. Pomocou pracovných listov pozrú na svet cez farebné lupy alebo jednoducho zatvoria oči, nechajú pracovať predstavivosť a dotvoria úžasné príbehy vlastným rukopisom.

BIB predstavuje... je séria šiestich workshopov v priestoroch Oázy v Starej tržnici. Tvorivé workshopy predstavujú tvorbu slovenských ilustrátorov a ilustrátoriek. S lektormi sa návštevníci bližšie pozrú na ich rukopis, príbehy a témy, ktorým sa venujú. Ilustrátori s nami nebudú, ale každý z nich pripravil originálne pracovné listy, ktoré budú sprevádzať ich tvorbou. V čase 10.00 – 14.00 si prelistujeme knihy ilustrované Martou Matusz (7. 10. 2023), Matúšom Maťátkom (14. 10. 2023), Dávidom Soboňom (28. 10. 2023), Hedvigou Guttierrez (4. 11. 2023), Jurajom Martiškom (18. 11. 2023) a Gabrielou Naňovou (2. 12. 2023).

Dvorana Ministerstva kultúry SR prezentuje tvorbu Eleny Odriozola zo Španielska, ktorá za ilustrácie v knihe *Zvláštne pocity* získala Grand Prix BIB 2021 a Suzy Lee, ktorá získala Cenu H. Ch. Andersena 2022 za ilustrácie. K výstave týchto ocenených autoriek sme pripravili pre detských návštevníkov pracovné listy, ktoré vedú k zamysleniu nielen nad ich tvorbou, ale aj príbehmi z kníh *Zvláštne pocity* a *Tiene*, ktoré ilustrovali. ■

Živá kultúra v BIBIANE

Od tohto roku v BIBIANE rozvíja činnosť Oddelenie živej kultúry. Jeho manažérka PaedDr. Martina Pavlíkánová, PhD. nám priblížila jeho aktivity.

■ S akým zámerom oddelenie vzniklo?

Oddelenie živej kultúry je najmladším oddelením BIBIANY. Vzniklo 1. februára 2023 a jeho zámerom je aktívna práca s návštevníkom. Takto cielene zamerané oddelenie v BIBIANE chýbalo. Podobné oddelenia, väčšinou pod názvom oddelenie galerijnej alebo múzejnej pedagogiky, v iných kultúrnych inštitúciách ako galérie a múzea vznikali v rámci Slovenska postupne od roku 1999.

Sama som niektorými z nich prešla a verím, že skúsenosti z dramaturgie programov a podujatí pre deti a mládež, ich realizácie, či koncepcie výstav v Múzeu mesta Bratislavy, Detstvom Múzeu SNM či Slovenskej národnej galérii, dokážem v BIBIANE využiť. Oproti spomínaným inštitúciám je BIBIANA špecifická a jedinečná svojho druhu, podporuje prezentáciu umenia pre deti a vytváranie ich vzťahu k umeniu v bohatom spektre žánrov a druhov. Okrem interaktívnych výstav ponúka bohatú škálu programov, ako sú

tvorivé dielne, workshopy, divadelné či hudobné projekty. V tomto smere je špecifická a jedinečná aj práca s návštevníkom.

Cieľom oddelenia je poskytnúť návštevníkovi BIBIANY väčší komfort a zážitok z návštevy cez aktívnu komunikáciu nielen s deťmi, ale aj s ich rodičmi, starými rodičmi či pedagógmi. Oni sú tí, ktorí pre deti vybrali niektorú z výstav alebo podujatí BIBIANY a pomáhajú im aj cez umenie a kultúru poznávať svet. Zámerom je cez príbehy, hry, tvorivé aktivity, programy rôznych žánrov a interaktívne prehliadky poskytnúť návštevníkovi plnohodnotné zážitky z vnímania a porozumenia sveta okolo nás prostredníctvom umenia, poznávať reálne i fantastické svety a búrať hranice medzi svetom detí i svetom dospelých.

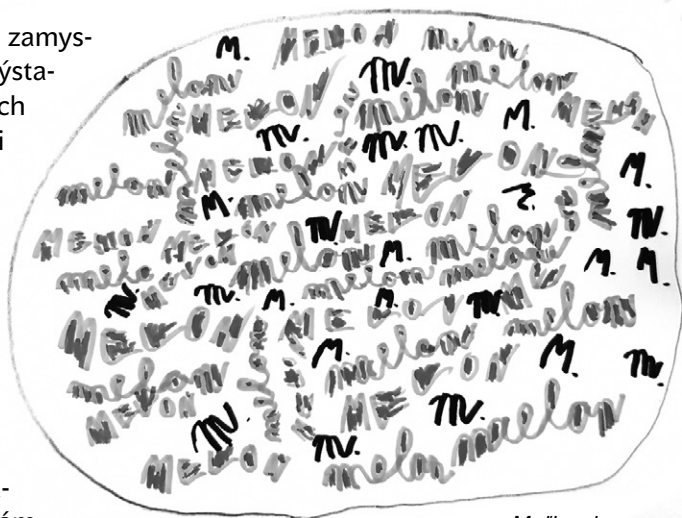
Naším zámerom je byť návštevníkom počas návštevy podporou a pomocou, byť ich sprievodcom výstavou v rámci interaktívnych prehliadok. Cieľom nie je s návštevníkom prechádzať krok za krokom od jedného exponátu k druhému, ale viesť návštevníka kaž-

dého veku k pochopeniu a zamysleniu sa nad obsahom výstavy, k jej pochopeniu v širších kontextoch v nadväznosti na každodenný život.

Rovnako je oddelenie od začiatku koncipované v širšom kontexte personálne. Zámerom bolo obsadiť ho tak, aby lektori oddelenia vedeli návštevníkom poskytnúť čo najväčší zážitok z výstavy, ale aj aktívnu činnosť v rámci tvorivých ateliérov či workshopov, a to zapojením viacerých zmyslov i viacerých druhov umenia.

Koncepcia oddelenia je postavená na troch základných pilieroch. Prvým sú interaktívne prehliadky výstavami s lektorom. Lektori sprevádzajú výsta-

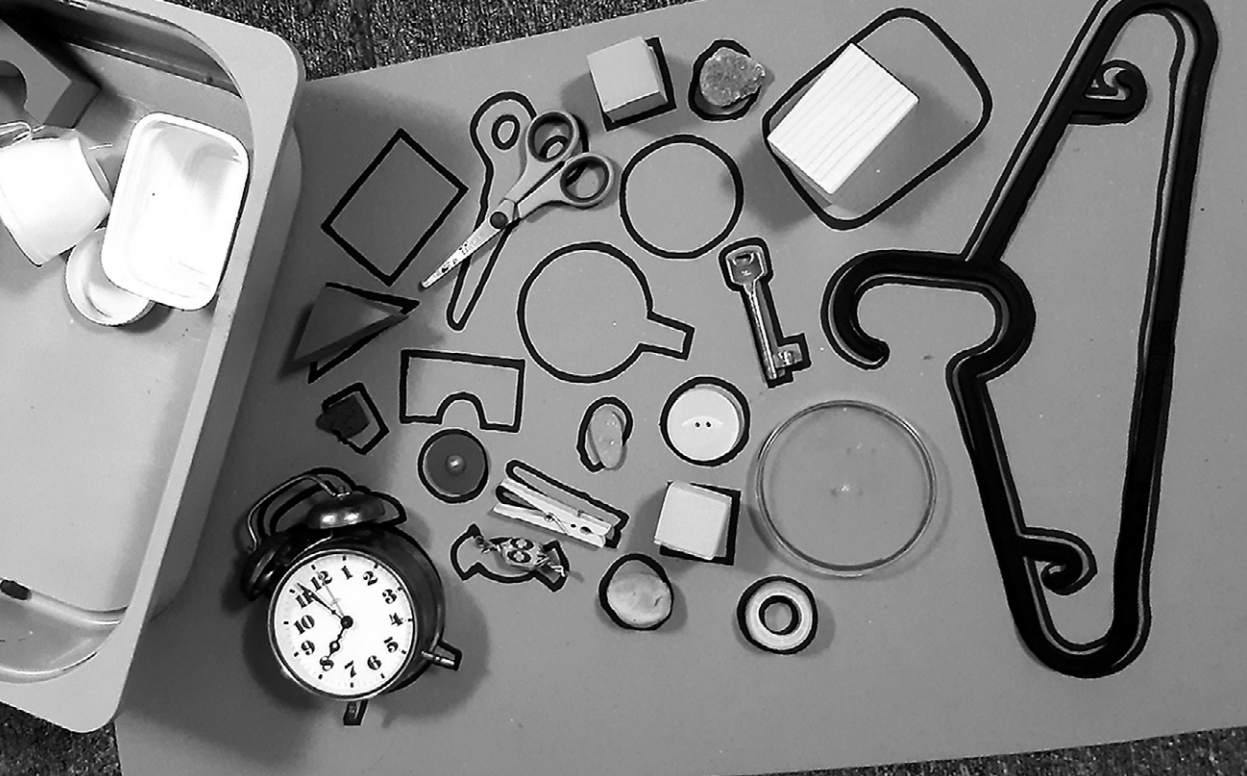

Malba slovom

vou organizované skupiny, ale aj individuálnych návštevníkov, pre ktorých sú pomocníkmi na objavnej ceste. Vychádzame z toho, že každá výstava má svoj koncept a zámer autora, ktorý sa lektori snažia návštevníkom sprostred-

Písmo ako tvar – tvár

Rastieme s BIBIANOU

kovat. Dôraz je kladený na to, aby výstavy BIBIANY, tak ako inštitúcia sama, sprostredkovali zážitkovú formu vzdelávania. Oddelenie živej kultúry podporuje túto vzdelávaciu zložku interaktívnymi prehliadkami na základe aktívnej participácie a zážitku.

Druhým pilierom sú vlastné projekty a aktivity už v spomínanom spektre žánrov a druhov umenia. Lektori oddelenia pripravujú autorské workshopy a ateliéry, ktoré obsahovo vychádzajú z činnosti BIBIANY alebo prebiehajúcich výstav, ale tiež z profesionálneho zamerania lektora. Lektori oddelenia, profesne z rôznych oblastí umenia, odborne pripravujú aktivity zamerané na výtvarné, dramatické, tanečné či literárne umenie.

Tretím pilierom je dramaturgia a produkcia tematicky zameraných kultúrno

- vzdelávacích podujatí ako *Noc múzeí a galérií*, *Deň detí*, *Bratislavské korunovačné dni* a iné.

Oddelenie stavia na galerijnej pedagogike a využíva celú škálu jej metód a prístupov, aby dosiahlo stanovené ciele a prispôbilo sa rôznym potrebám návštevníkov. V rámci činnosti pracujeme s bežne používanými metódami galerijnej pedagogiky ako sú interaktívne prehliadky, tvorivé ateliéry, workshopy, dramatizácie, pracovné listy a materiály a iné. Samozrejme, výber konkrétnych metód závisí od špecifikácie cieľov inštitúcie, charakteru výstav i sprievodných programov. A aj keď je galerijná pedagogika plne etablovaný odbor, je stále inovatívny a flexibilný a neustále hľadá nové spôsoby a formy ako aktívne zapojiť návštevníka a rozšíriť jeho porozumenie umeniu a kultúre.

■ Môžete nám predstaviť úspešné projekty?

V rámci lektorskej činnosti to boli prvé interaktívne prehliadky spojené s workshopom k výstave **MEDZIFÁZA** (4. 2. 2023 – 16. 4. 2023). Workshopy oboznámili návštevníka s tvorbou Ondreja Brýnu a základmi kreslenej animovanej tvorby, či séria workshopov k výstave **Hra na celý život** (9. 3. – 16. 4. 2023) v Miestnej knižnici Petržalka. Workshopy predstavili tvorbu maďarského animátora Gézu M. Tótha a rovnako oboznámili návštevníkov so základmi animovanej tvorby, predovšetkým s technikou Stop motion.

Rastieme s BIBIANOU (M. Pavlikánová, B. Frajková, V. Trokšiarová, A. Gašperek Brozová) bol program pre deti od 18 mesiacov, ktorý pohybovo – manipulačnými hrami rozvíjal poznávanie i pohybové schopnosti detí. Ponúkal aktivity a hry pre viacero zmyslov, bol plný farieb, tvarov, obrázkov, ktoré motivovali k skúmaniu a objavovaniu sveta.

Ako chutí dúha (Nad'a Uherová) bol interaktívny program s knižkami (nie len) o farbách dúhy pre najmenších, kde deti s pomocou dúhového červíka ochutnali, ohmatali, ovoňali, pomiešali a preskúmali farby okolo nás.

Program **Lebo káva** (13. 5. 2023) v rámci Noci múzeí a galérií sa tematicky viazal k výstave Najkrajšie knihy Slovenska, špecificky ku knihe Dávida Soboňa Káva. Návštevníkov čakal bohatý program plný kávy – čítali sme o káve aj z kávy, s kávou sme maľovali a z nej modelovali.

K výstave **Lovci znakov** (18. 5. – 3. 9. 2023) sme pripravili lektorské prehliadky a workshopy zamerané na prá-

cu so znakmi, s písmom. Lektori uviedli návštevníkov do výstavy, ktorá mala tri vzájomne prepojené línie. Prvou bola dobrodružná cesta v štýle Indiana Jones pomocou záložky s runovým písmom. Na konci cesty sa deti dostali do tajomnej krypty, kde sa im po priložení záložky rozsvietila stéla – tajomný prekladač runového písma. Druhá línia bola odkazom na vývoj písma a formy jeho použitia, či už ide vynález kníhtlače Johannom Gutenbergom alebo písanie na klasickom písacom stroji. Tretia línia bola odkazom na slovné hry. Návštevníci si tak mohli precvičiť

slovnú zásobu aj zasúťažiť pri slovnom futbale alebo tradičnej hre „obesenec“ (šibenica), kde bolo treba uhádnuť názov veci, rastliny alebo zvierata na sedem písmen. V úvode výstavy lektor, primerane veku objasnil návštevníkom – primárne deťom – čo je písmo, jeho vznik, na čo nám slúži, ale hlavne to, že písmo a reč sa menia a neustále vyvíjajú. Tak ako Egypťania používali obrázkové písmo – hieroglyfy, tak aj dnes v bežnej komunikácii používame obrázky – emotikony alebo piktogramy, ktoré sú medzinárodne známe značky a nahrádzajú text informácie. Lektor hľadal paralely medzi obsahom výstavy s každodenným životom a do aktívnej komunikácie zapájal nielen deti, ale aj dospelých. Práve výstavu Lovci znakov dospelí návštevníci veľmi ocenili, na-

koľko z nej mali zážitok nielen ich deti, ale aj oni sami.

K výstave Lovci znakov sme vytvorili štyri sprievodné workshopy, ktoré pracovali s témou znaku a písma.

Vytvor si svoj fotogram (Alžbeta Frajková) bol workshop zameraný na oboznámenie sa s tvorbou fotografie bez použitia fotoaparátu. Pomocou prírodných materiálov a predmetov bežnej potreby, deti vytvárali a hľadali znaky pri práci so svetlomitlivým materiálom. Pomocou prekryvania a odkryvania materiálov rôznych tvarov tvorili fotogram.

Po stopách tieňov (Veronika Trokšiarová) bol workshop postavený na zážitkovom poznávaní techník tieňového divadla, hre so svetlom a tieňmi v príbehu či na vyriešení záhady. Deti si vyskúšali niekoľko techník a objavili svet ukrytý v tieňoch. Pomocou symbolov si posielali tajné správy a vyriešili záhadu troch pátračov.

Maľba slovom (Agáta Gašperek Brozová) bol workshop zameraný na písmo a písanie z iného uhla pohľadu, ako ho deti poznali zo školy. Nebol tu potrebný krasopis, ani stopercentná gramatika, tu sa s písaným slovom hrali a zabávali. S lektorom a pracovným listom sa deti zahrli na starodávnych krasopiscov, vyhľadali obrázky v tvaroch písmen a prezliekli texty za obrázky.

Písmo ako tvar – tvár (Martina Pavlikánová) bol workshop zameraný na tvorivú hru s písmenami, ich odtlačaním. Základom workshopu bolo slovo, spojené s grafickým znakom – písmom. Písmo však nemusí byť vždy nositeľom informácie, ale môže vystupovať ako samostatný prvok – obraz. Deti sa nenásilnou formou zoznamovali s písmenami ako znakmi, z ktorých tvorili konkrétne obrazy – tváre.

Hra na celý život

■ Aké sú vaše plány do budúcnosti?

Oddelenie má za sebou pol roka činnosti, počas toho sme identifikovali nielen fungovanie inštitúcie, ale predovšetkým potreby a požiadavky návštevníkov. Sme radi, že sme nastavili systém lektorských prehliadok, ktoré uvádzajú návštevníka do výstavy a zo strany návštevníkov máme pozitívne ohlasy. V tejto činnosti budeme ďalej pokračovať. Okrem toho je záujem o rôzne typy umeleckých workshopov, ktoré rozvíjajú obsah aktuálnych výstav či činnosti BIBIANY. Do budúcnosti máme v pláne dramaturgicky pripraviť nové tematické ateliéry, workshopy zamerané na výtvarné, dramatické, tanečné či literárne umenie vo vlastnej produkcii, ale aj prizvaním odborníkov v danej umeleckej oblasti, s ilustrátormi, animátormi, umelcami, divadelnými či hudobnými zoskupeniami.

Pri koncepcii programov chceme ak-

tívne spolupracovať s ďalšími kultúrnymi inštitúciami, vysokými školami i metodickými centrami.

Radi by sme dosiahli, aby BIBIANA bola aktívnou súčasťou mesta, aby sa aj miestna komunita zapájala spoločne s nami do tvorby kultúrneho prostredia. Chceme pomáhať dotvárať obraz BIBIANY ako priateľského priestoru pre návštevníkov, kde sa umenie a kultúra stávajú súčasťou bežného života. Naším zámerom je podporovať rozvoj kultúrnej gramotnosti a pomáhať vo výchove a vzdelávaní budúcich generácií, ktoré budú rozumieť a oceňovať kultúru a kultúrnu rozmanitosť ako nedeľiteľnú súčasť nášho života.

Ďakujeme za rozhovor a želáme veľa úspechov pri realizácii projektov, ktoré rozšíria a obohatia činnosť mezinárodného domu umenia pre deti BIBIANA.

Pripravila EVA CÍFERSKÁ ■

PETER NAŠČÁK

K životnému jubileu
Kataríny Ševellovej-Šutekovej.

Osudové návraty

Myslím, že každý z nás, ktorý mal to šťastie, že ho rodičia vychovávali knihami, má z raného predčitateľského detstva aspoň jednu knižnú spomienku, na ktorú nikdy nezabudne. Niečo ako blízke stretnutie tretieho druhu. Poznáte to... V mojom prípade to bol Emčo (1988). Útla no vtipná a podmanivá knižka, z ktorej na mňa vykúkal akýsi strapatý chlapček z Bratislavy v krátkych nohaviciach. Keďže čítať som vtedy ešte nevedel, bol to práve tento obraz, ktorý mi utkvel v pamäti. Okrem neho ešte lunapark a červené autíčko. A Emčo so sadrou na ruke. A tak som sa vďaka otcovmu čítaniu pred spaním – za čo mu úprimne ďakujem – po prvýkrát zoznámil s výtvarným svetom tohtoročnej jubilančky Kataríny Ševellovej-Šutekovej (1948). Že to bolo stretnutie osudové, potvrdil aj fakt, že výtvarníčka, rovnako ako ja, je rodáčka z mesta pod Zoborom. Hoci to som zistil až omnoho neskôr. Tak ako som neskôr zistil, že autorkou (literárneho) príbehu je ďalší náš klenot – Mária Ďuríčková, ktorej meno som takisto odvtedy už nezabudol.

Nepochybujem, že vážení čitatelia Bibiany meno a tvorbu Kataríny Ševellovej-Šutekovej evidujú, resp. stretli sa s jej výnimočnými ilustračnými počínami ako *Rozprávky pani Husí* (Ch. Perreault, Mladé letá 1974, 1977, 1982, 1983); *Lietajúci mlyn* (A. Afanasjev, Mladé letá 1978, 1979), *Adelka Zvončeková* (J. Uličiansky, Mladé letá 1981, 1987), *Puf a Muf* (N. Tanská, Mladé letá 1983, 1984, Buvik 2000); *Riekanky* (J. Navrátil, Mladé letá 1988); *Od jari do zimy* (M. Rázusová-Martáková, Mladé letá 1989, 2000); *Martinko Kinkaš* (B. Němcová, Mladé letá 1991, 1992) a iné, napriek tomu je veľmi dôležité opakovane si pripomenúť umelcov, ktorí pre nás niečo znamenajú, ktorí nám niečo dali a tak si pripomeňme aj menovanú umelkyňu.

Naša jubilančka, ilustrátorka a grafička, sa narodila 9. januára v Nitre a pre umeleckú kariéru sa rozhodla už voľbou štúdia na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave v odbore grafika u akad. mal. G. Štrbu. Nasledovalo štúdium v liahni slovenských

Katarina Ševellová-Šuteková

talentov na Vysokjej škole výtvarných umení v Bratislave na oddelení voľnej grafiky a knižnej ilustrácie u prof. Albína Brunovského, ktoré ukončila v roku 1974. Ilustrátorsky aktívna bola od polovice 70. rokov do začiatku 21. storočia. Venovala sa aj grafike a tvorbe návrhov známok. Za desiatky diel bola ocenená viacerými prestížnymi národnými cenami a za knihu *Riekanky* dokonca získala v roku 1989 Plaketu BIB '89. Pre nás čitateľov a prijímateľov umenia je však podstatnejší pocit z videného diela. Môj pocit z obrazov ilustrátorky som sa snažil vyjadriť v úvode. Poďme sa však na ne spoločne pozrieť trochu konkrétnejšie.

Božena Němcová: *Martinko Kinkaš*, 1991

Autorka pracuje najmä s akvarelom, občas s temperou alebo kombinovanou technikou, napr. dokreslovanou maľbou. V jej rukopise prevažuje príklon k realistickému stvárňovaniu epického sveta, hoci vždy keď môže, vypomôže si nenápadnou geometrickou skratkou – uplatní ju v kompozícii alebo v objektoch. Rozoznateľný je jemný imaginatívny lyrizmus, ktorý vyvoláva jedinečnú atmosféru, vyskytujúcu sa prakticky vo všetkých dielach. Lyrizmus podčiarkuje aj opatrná až striedna farebnosť. Najčastejšie sa tu stretáme so zemitými farbami. Kompozície sú vždy zaujímavé a ori-

ginálne, evokujú dojem voľnej maľby, resp. solitérneho obrazu. V temperových ilustráciách využíva techniku tzv. pointilizmu – objemovosť modelovanú pomocou farebných škvŕn, resp. bodiek. Katarína Ševellová-Šuteková sa zaradila do prúdu výrazných osobností slovenskej ilustračnej tvorby, ktorý sa neuspokojí s výtvarným tlmočením príbehu. Aj u nej vidíme nejednakrát vlastné uchopenie epickej línie, nenápadné odbočenie, ozvláštnenie opisovanej skutočnosti, predmetu, postavy. Jej diela nie sú v priebehu rokov rovna-

ké, menia sa. Raz sú čistejšie a presnejšie – autorka sa viac prejavuje ako grafička. Inokedy je v kompozíciách aj technika slobodnejšia, obrazy vtedy nadobúdajú silnejšiu expresivitu. Jednoducho, každý recipient si v nich nájde, čo hľadá a to je na nich úžasné. Na autorke treba tiež oceniť, že vie pravou mierou odhadnúť hranicu medzi čitateľnosťou/zrozumiteľnosťou a umeleckou štylizáciou, ktorá ponúka dieťaťu aj vlastnú interpretáciu. Možno preto skonštatovať, že v duchu detského aspektu dieťa nepodceňuje ani nepreceňuje.

Verím, že jej jedinečná tvorba, jej dar nám a našim deťom, našej kultúre, bude ešte dlho rezonovať v srdciach čitateľskej verejnosti. V mojom má doživotnú permanentku. ■

Nataša Tanská:
Puf a Muf, 1984

Oslavy 40. ročníka v Leviciach.

TOŇA REVAJOVÁ

Dni detskej knihy v kráľovskom meste

Ako povedal výtvarník Sveto Košický: Kráľovské mesto Levice nás privítalo kráľovsky. Ako povedala spisovateľka Katarína Škorupová: Dostala som veľa nečakaných otázok, debaty s deťmi i učiteľmi si nesiem so sebou a budem z nich čerpať energiu ešte dlho. Ako povedal ilustrátor Miroslav Regitko: 40. ročník trojdňových DDK v Leviciach bol od začiatku do konca vyskladnaný v úcte k našej práci. A ako dodáva autorka týchto riadkov: Ďakujeme.

Podľa strohých čísiel prišlo na Dni detskej knihy do Levíc 15 spisovateľov a výtvarníkov. Podľa abecedy Kristína Baluchová, Hedviga Gutierrez, Marta Hlušiková, Branislav Jobus, Martin Kellenberger, Svetozár Košický, Petra Lukovicsová, Miriam Petrňňová, Miroslav Regitko, Toňa Revajová, Juraj Šebesta, Veronika Šikulová, Katarína Škorupová, Jana Šulková a Iryna Zelyk. Absolvovali 30 stretnutí s deťmi a mládežou na sedemnástich miestach – v siedmich základných školách, na gymnáziu, v základnej umeleckej škole, v ško-

le pre deti so špeciálnymi potrebami i v priestoroch knižnice. Besied sa zúčastnilo približne 900 detí. Ako dlho však Tekovská knižnica v Leviciach žila prípravami na toto podujatie?

Najviac o tom vie PhDr. Vlasta Kollárová, riaditeľka knižnice:

„Rozhodovali sme sa pred tromi rokmi – ešte pred pandémiou. Len čo sme sa dohodli s BIBIANOU, medzinárodným domom umenia pre deti, začali sme písať projekty, žiadosti o granty, aby sme mohli pozvať čo najviac spisovateľov a ilustrátorov a aby sme organizáciu zvládli dokonale. Celá knižnica kmitala už od decembra, každý mal svoju úlohu a pozíciu, robili sme scenáre, ako to bude vyzerat'. Chceli sme, aby Dňami detskej knihy žili celé Levice. Pomáhal nám aj náš zriaďovateľ, Nitriansky samosprávny kraj, máme veľmi dobrú spoluprácu.

Osobne sme navštívili každú školu, každého riaditeľa či riaditeľku. Riaditeľov škôl sme pozvali na otvorenie, pedagógov na seminár a deti na besedy

a iné podujatia. Zisťovali sme, o ktorých umelcov by mali záujem a usilovali sme sa im vyhovieť. Program sme zostavovali tak, aby bol zaujímavý nielen pre deti. Naozaj si vážime, že ste tu a chceme vám ukázať to najkrajšie z nášho mesta.“

Prípravy prebiehali aj v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti, ktorá je hlavným organizátorom Dní detskej knihy. V Leviciach veľký záujem vzbudili dve výstavy zapožičané z BIBIANY: *Najkrajšie knihy Slovenska 2021* a *Naša a svetová Klára Jarunková*.

Dojmy účastníkov

Program bol bohatý a nebolo veľmi možné porozprávať sa o dojmoch a zážitkoch so všetkými. A po pravde – všetci sme boli rovnako nadšení a poctení, len by sme sa opakovali. Vybrala som si preto dvoch – spisovateľku Martu Hlušíkovú a výtvarníka Miroslava Regitka.

„*Stretnutie v Leviciach je pre mňa prvým po covidových kultúrnych suchotách,*“ hovorí autorka obľúbených kníh pre deti **Marta Hlušíková**. „*Užívam si atmosféru mesta, ktoré mám možnosť trochu spoznať, a čas nabitý knihami a malými čitateľmi. Môžem povedať, že beseda, ktorú som mala v 5.ročníku ZŠ v triede pani učiteľky Elišky Medvedovej, patrila k tým najlepším, aké som kedy zažila. Tretiaci mi nielen kládli otázky, ale aj čítali z knižky, ktorú si sami zostavili.*

A keď pani učiteľka odbehla po akordeón, pošušky mi prezradili, že je to úplne najlepšia učiteľka, ešte aj futbal ich trénuje. Potom sme spievali a dokonca sme vymysleli text, ktorý pani učiteľka Eliška zhudobnila. A napokon sme si svoju spoločnú pieseň dvakrát strihli. Nadobudla som silný dojem: Čím viac Elišiek do škôl a o našu mladú generáciu sa nemusíme báť.“

Spisovateľka Marta Hlušíková však okrem besied zbierala aj nečakané zážitky:

„*Pred vchodom do jednej zo základných škôl na mňa čakal sivovlasý pán. Usmieval sa a bol zvedavý, či ho spoznám. Nepodarilo sa mi to hneď. Až podľa gest a mimiky sa mi vybavila jeho* mladá,

Karol Plicka: Zámok na horúcom mori, 1995

sedemnásťročná podoba. Bol to študent, ktorého som učila pred štyridsiatimi piatimi rokmi v Banskej Štiavnici. Alebo som sa stretla so spolužiačkou z vysokej školy. Nevideli sme sa takmer

päťdesiat rokov, ktoré sme vtesnali do hodinového rozhovoru. Museli sa do tej jednej hodiny zmestiť dva ľudské osudy.

A tak to bolo so všetkým – tri dni zďaleka na perlu Pohronia, ako Leviciam vravia, nestačia. Stihli sme zblízka obdivovať mohutný Levický hrad, impozantnú budovu Strednej odbornej školy pedagogickej, hrob syna Janka Kráľa – Vladimíra, Tekovské múzeum v areáli hradu a mnohé ďalšie miesta. Na mňa asi najviac zapôsobil nádherný sakrálny komplex s kalváriou a jej štrnástimi kaplnkami. Bez obetavosti pracovníkov Tekovskej knižnice by sme to všetko nemohli stihnúť. Tu som si uvedomila, ako blízko majú k sebe ľudia, ktorí pracujú s knihami. Knihovníci, spisovatelia, ilustrátori a vydavatelia. Som rada, že som súčasťou tohto zvláštneho sveta.“

História potvrdzuje, že Dni detskej knihy sú dôležitým každoročným podujatím. Tak to vidí aj významný výtvarník a ilustrátor **Miroslav Regitko**:

„Každé DDK sú pre mňa jedinečné, všetky knižnice sa usilujú pripraviť ich čo najlepšie. Stretnutia mladej generácie s autormi, ktorí pre ňu tvoria súčasný odkaz doby, sú veľmi dôležité. Majú možnosť vypočuť si odpovede na svoje otázky priamo od autorov.

Tentokrát som nemal tvorivé dielne, stretnutia v školách boli časovo obmedzené. Na tvorivú dielňu by som potreboval aspoň dve hodiny. Ale predviedol som deťom ukážku svojej práce, bolo by na škodu, keby som na besede ako ilustrátor iba rozprával.

Mimoriadny dojem vo mne zanechala beseda v Škole umeleckého priemyslu Ladislava Bielika, kde som sa

mohol prihovoriť študentom z rôznych umeleckých odborov a priblížiť im význam, odkaz a zmysel našej tvorivej práce.“

A mesto, jeho historické budovy a okolie?

„Ostal vo mne pocit, že do Levíc sa veľmi rád vrátim. Nie som v Tekovskej knižnici po prvý raz. Knihovnícky sú úžasné, knižnica je veľmi pekná a Levice majú veľké čaro. A týka sa to aj okolia. Cestou domov využijem možnosť návštíviť kamenné obydlia v Brhlovciach, ktoré získali cenu UNESCO Európa nostra. Od Levíc sú vzdialené len 15 km. Škoda, že pre krátkosť času sme tam nemohli ísť všetci spolu.“

O besedách po besedách

Boli tam aj deti z mojich troch besied. Ale teraz musím byť trochu osobná. Lebo vždy, keď poviem, že každá beseda je iná, odpovedajú mi prinajmenšom prekvapené pohľady. To ako, veď...

Tak, ako hovorím. A teraz to môžem aj dokázať. Na prvej levickej besede sme nemali ani jednu moju knižku, akosi sa to stalo. Pravdaže, človek môže porozprávať o tom, čo je v knižke, ale nemá ju v ruke, nezosilní predstavivosť ukážkami spolupráce s ilustrátorom a najmä nemôže knihu pustiť medzi deti, nech si ju prelistujú. Nech po nej zatúžia, nech chcú vedieť, aké tajomstvá ukrýva. (Obyčajne to robím s vyhrážkou: „Ale nerobte okolo toho rachot, lebo budem ježibaba a zoberiem vám to!“ Toto stopercentne zaberá.) Navyše nikto nič odo mňa nečítal. To sa tiež stáva. Ale zvládli sme to so ctou, celkom dobre sme sa bavili a o chvíľu sme o sebe vedeli všetko.

Záverečný galaprogram. Deti neodolali a vybehli na javisko

Ubezpečila som deti, že všetky moje knihy nájdú v knižnici. Ibaže vedeli, že po tieto tri dni je knižnica zatvorená a do pondelka je strašne ďaleko. Poradila som im teda, aké rozhlasové nahrávky si zatiaľ môžu vypočuť z archívu. Keď som spomenula hru Kto je na mňa zvedavý?, jedno dievčatko potichu zihklo: „To som počula! To bolo veľmi pekné!“ Citeľne mi to pohladilo srdce. „Bože, sleduješ, ako málo spisovateľovi stačí?“ poslala som zo schodov otázku do éteru.

Deti z mojej druhej besedy si tiež budem navždy pamätať. Boli to žiaci Špeciálnej základnej školy internátnej (ktorá je súčasťou Spojenej školy internátnej). V klubovni čakali dokonale pripravené deti. Sedeli, políhovali, ležali. Mentálne a/alebo zdravotne postihnuté ľudské mláďatá. Veselo mi zamáva-

li na pozdrav a pani učiteľka oznámila: „Máme plno otázok!“ Povedala som, že sa na ne teším, ale najprv im chcem niečo povedať. Na stolíku čakalo niekoľko mojich kníh. Vybrala som si dve a v podstate som ich deťom priblížila formou rozprávok. Jedna bola o malej Anne z Roku Sivka ohniváka, druhá o Brankovi, ktorý sa skamarátil s mladou ženou na vozíčku. S tetou Kolieskovou. Počúvali, nespúšťali zo mňa oči, nikto sa ani nepohol. A najzvláštnie bolo, že nakoniec si nikto nespomenul na nijakú otázku. Stratili sa niekde vo vesmíre. Žeby preto, lebo deti si vystačia aj s rozprávkou?

Tretia beseda bola v Hronských Kláčanoch. Moje knihy čakali pripravené, deti si doniesli aj vlastné na podpis, vedeli, čo som napísala, niečo z toho aj čítali. Chceli vedieť, čo ma k jednotlivým

Veronika Šikulová, Timotea Vráblová, Tibor Hujdič, hostia levických Dní detskej knihy

knihám inšpirovalo a prečo som ich napísala práve tak. (Ozaj, prečo? Lebo inak neviem?) Aj pani učiteľku veci okolo literárnej tvorby zaujímali. Keď zazvonilo, povedala, že by ma počúvala do večera, ale rozvrh nepustí. Ale stihla ma ešte informovať, že jej trieda začína vyučovanie čítaním – a práve čítajú môjho Denisa a jeho sestry. Nebola to náhoda, iba súčasť prípravy na toto stretnutie. Ale predovšetkým zásluha pani učiteľky Laktišovej, ktorá deťom vkladá knihy nielen do rúk, ale aj do srdc. Ako to viem? Prvá správa po návrate domov mi pristála v mobile práve od nej. „Prišla som do triedy pred zvončením a deti už samy čítali.“

Priložila aj fotografiu. Pred triedou sedí chlapec na žltej stoličke a číta spoločne nášho spoločného Denisa.

Pokladov máme dosť, len ich dobre ukrývame

Dôležitou súčasťou Dní detskej knihy býva odborný seminár pre knižníčnických a pedagogických pracovníkov. Tohto roku mal názov Vplyv čítania na vývin dieťaťa. „Prišli pedagógovia 1. stupňa ZŠ a učители slovenského jazyka z 2. stupňa. O ich účasti sa rozhodovalo na poradách, lebo školy museli riešiť, kto ich zastúpi,“ povedala riaditeľka knižnice Vlasta Kollárová.

Záujem prekonal očakávaní. Prídávali sa stoličky, viacerí domáci počúvali vo dverách alebo vo vedľajšej miestnosti. Skvelá dramaturgia a najmä – všetci traja lektori sa s láskou a so zánietením venujú literatúre pre deti a mládež a najmä problematike čítania.

Timotea Vráblová je už 13 rokov prezidentkou Slovenskej sekcie IBBY (Medzinárodnej únie detskej knihy) a zakladateľkou IBBY Inštitútu Bratislava. Je však aj vedecká pracovníčka a vysokoškolská pedagogička, sleduje literatúru pre deti a píše o nej. Alebo učí deti, ako čítať – a ako sa potom to, čo si prečítali, dá využiť pri hre. Poznám ju ako človeka, ktorý vidí za roh vesmíru; vždy žasnem, čo všetko dokáže nájsť v jednej rozprávke, v jednej epizódke či v jedinej vete.

Veronika Šikulová je významná a oceňovaná autorka kníh pre dospelých i pre deti. Knihy ju obklopujú aj v práci – pracuje ako knihovníčka. Poslucháčov si získala svojím neopakovateľným rozprávačským štýlom; vecným aj poetickým, obdivným aj kritickým, veselým aj dojímavým. Bola trocha prechladnutá, a tak sme ukážku toho, ako deťom v pezinskej knižnici čítava, videli iba z videa. Bol to však plnohodnotný umelecký zážitok.

Tibor Hujdič je nepochybne najväčším propagátorom čítania na Slovensku. Roky jeho práce prinášajú ovocie. Jeho príspevok bol okrem iného o tom, ako deti v triedach čítajú na hodine 20 minút, každý svoju knihu, a potom o nej diskutujú. Napríklad o tom, aký význam mala v knihe záporná postava.

Alebo – Tibor Hujdič to nazval Beh cez prekážky – čo všetko musel hlavný hrdina prekonať.

A vo mne ostal smútok, že naša televízia nemá kanál, kde by sa čítalo, hralo a rozprávalo o knihách a čítaní, a kde by sme sa aj od takýchto výnimočných ľudí mohli učiť všetci.

Veľkolepé ukončenie

Ak v Leviciach niekto veľmi, veľmi chýbal, bol to spisovateľ Ján Uličiansky. Videli sme ho iba z obrazovky na veľkolepom rozlúčkovom stretnutí. Povedal, že nás pozdravuje. Že nemohol prísť a je mu to ľúto. Aj nám bolo. Jeho hra Pán Nápad zachraňuje svet rozveselila a potešila takmer 350 detí – z množstva tých, ktoré boli na našich besedách.

Boli tam aj Eliškini tretiaci. Keď sme všetci stáli na javisku spolu s hercami divadla TUŠ, vybehli na javisko, vrhli sa na Martu Hlušikovou, objímali ju ako vlastnú babinku a zisťovali, či si ich ešte pamätá. „*Deti moje, navždy si vás budem pamätáť!*“ povedala.

Čarovný večer

Najsilnejšou spomienkou pre všetkých však ostane večer v hradnom areáli, konkrétne v Rotunde. Prišli všetci, hostia aj hostitelia z knižnice. Na stolíkoch boli miniatúrne škvarkové pagáčiky a ochutnávali sme sedem druhov vína. Potom prišlo pečené prasiatko. A len čo sme z neho trocha odjedli, z terasy sa ozval saxofón. Neodolateľné skladby klasikov. Našťastie už bola tma, lebo môj Gerschwin mi hneď vohnal slzy do očí. „To je Eliška,“ povedala Marta pyšne. ■

Včely, bunkre, leto a iné spomienky

V Zelenej pošte Veroniky Šikulovej.

PETER NAŠČÁK

Na príbehoch zo života detí je najlepšie to, že sa v nich človek sám môže nájsť. Že v ktoromsi hrdinovi šťastne objaví kúsok podobnosti s vlastným ja, či niečo po čom vždy túžil, a preto sa s ním ľahko stotožní. A pokiaľ tu vnímavý čitateľ nájde aj medziriadkové poslanstvo, je vyhrané. Niečo také sa podarilo **Veronike Šikulovej** (1967), ktorá si pre epizódne rozprávanie vybrala vtipné zážitky a huncútstva dvoch neposedných chlapčenských hrdinov-bratov a ich sympatickej rodiny. Ako napovedá (a trochu zavádza) názov knihy **Zelená pošta**, rozprávanie je situované do domu vo veľkej zelenej záhrade, či jednoducho do prírody. Fauna a flóra, s ktorou Oliver a Dalibor prichádzajú denne do kontaktu, tvorí myšlienkové spojivo zdanlivo nesúrodých príbehov. Jej súžitie s človekom (v našom prípade najmä s chlapcami) je raz úsmevné, raz bolestivé a inokedy (v hlbších významoch) až tragické (priemyselné parky, chemické postrekovanie, odklon od pestovania širokej palety plodín, monokultúr-

ne polia aj záhrady...). Samozrejme, téma je prispôbená veku čitateľa a nuansy prírodného sveta sú predstavené prostredníctvom bádateľských minidobrodružstiev dvoch chlapcov, ktorých síce všetko okolo zaujíma, najviac však stavanie bunkrov! Pre čitateľa, ktorý pochádza z čisto chlapčenskej súrodeneckej partie, nie je lepšia téma! Bunkre museli byť vždy a všade! Vonku v piesku, v zemi, v lese, vnútri, keď pršalo...

Tvorbe pre deti sa známa autorka venuje skôr sporadicky. V doteraz vydaných knižkách pre mladších čitateľov sa venovala buď humorným príbehom zo života detí – zobrazeniu rodinných vzťahov detským aspektom a príbehom o zvieratách či environmentálnym súvislostiam. Predkladaná knižka je tematicko-motivickým vyvrcholením doterajšej autorkinej tvorby pre deti a súčasne spojením uvedených tém. Milovníci šikulovskej prozaickej tradície nepochybne spoznajú určité črty otcovho rukopisu, najmä láskavý humor s prvkami nonsensu

a absurdity, obrazy viacgeneračných vzťahov či jemne naturalistický kolorit. Ak k tomu pridáme aj špecifickú syntax a adekvátnu prácu so slovom a atmosféru prázdninových vylomenín, je sa na čo tešiť.

Pomóoc, idú včely

Boli raz dvaja rodičia. Vytáčali med. Medomet hrkotal, svet bol sladký. Všetko sa lepilo a voňalo. Na tanieroch kusy medových plástov, nad záhradou mušky, včely, osy, čmeliaky, sršne, všelijaké drobné svilušky... Brnkali žltými nohami do okien, o kvety, o steblá tráv.

Rodičia mali dvoch synov. Volali sa Dalibor a Oliver. Dalibor bol o dva roky starší od Olivera. Oliver bol o dva

roky mladší od Dalibora.

Nedávno sa vrátil z nemocnice. Doštipali ho včely. Dalibora v nemocnici nechceli.

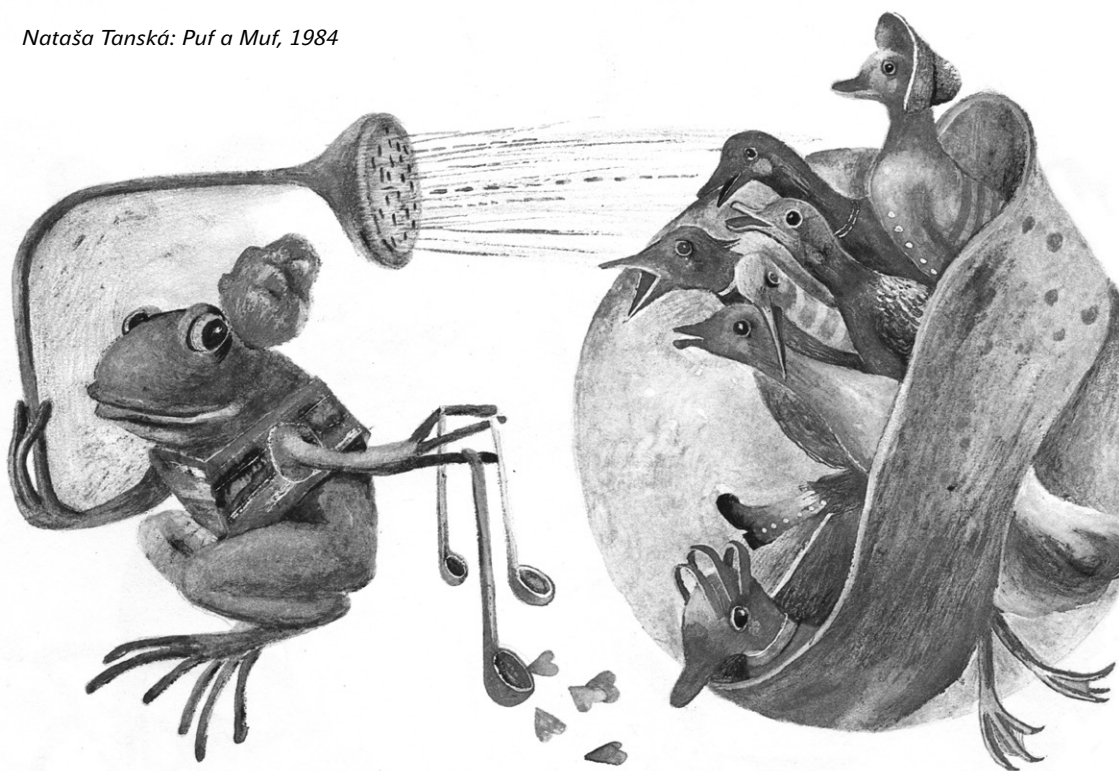
Chceli na šibačku vyšibať včely, ne našli ich však doma. Navyše dostali od včiel takú nakladačku, o akej sa im ani nespomínalo. Snívalo sa im však o medových plástoch, preto šli šibať.

Včely, ako obyčajne, sviatky-piatky od rána do večera v robote. Chodili si do kvetín ako do kina. Mrvili sa v nich a s plnými taškami peľu sa vracali domov. Sviatky-piatky, od rána do večera.

Dalibor nahováral Olivera, aby nešibali, aby do včelieho úľa napchali maslové chleby s medom, ktoré im urobila mama na raňajky, že čo včely na to povedia.

„Ponúkžeme im med,“ povedal Dalibor.

Nataša Tanská: Puf a Muť, 1984

Oliver nelenil a džgal svoj chlebík s medom do letáča.

Vtedy v úli vypukla revolúcia. Včely sa nepozvanej návšteve nepotešili. Vyleteli a také nahnevané okamžite začali robiť s chlapcami poriadky. Dalibor ledva-ledva vbehol s plačom do kuchyne, ani nestlačil zatvoriť dvere, hneď ich bol plný dom.

„Pomóóc! Idú včely!“ ziapal.

Oliver sa medzistým váľal v tráve, lebo spadol. Zakrýval si oči a takmer všetky včely, ktoré ho v tej tráve videli, ho poštípali.

Včelia návšteva sa vôbec nesprávala slušne. Doštípali mamu, tata aj tetu Oľgu, ktorá u nich bola na návšteve. Doštípali aj jej večne umrňčaného syna Ivana, pred ktorým chlapci machrovali. Dalibor síce najviac vrieskal, no mama ratovala Olivera. Vzala ho na ruky a priniesla do kuchyne. Najskôr mu opuchli pery, potom líca aj uši, potom stíchol vrieskajúci Dalibor a všetci v kuchyni pozerali na nafukujúceho sa Olivera, ktorý, keby mama nenaštartovala auto, by možno vyletel von oknom za včelami, čo nestihli vletieť do kuchyne a nervózne narážali do skla, kým ich sestry poletovali po kuchyni a všetkých štípali.

Mama teda naštartovala auto a nechala tetu Olinu a tata, ktorí sa pred včelami bránili utierkami a uháňala s chlapcami do nemocnice, ako keby boli na pretekoch. Syn tety Oliny Ivan sa zamkol na záchode.

Tak im treba, pomyslel si.

Za maminým autom leteli zvedavé včely, tie však onedlho vystriedali policajti s húkačkou.

Mama však zastala až pred nemocnicou a hneď dostala pokutu.

Nafúknutý Oliver dostal injekciu a nechali si ho v nemocnici na pozorovanie. Aj Dalibor by bol rád na pozorovaní a najradšej by pozoroval Olivera. Jemu

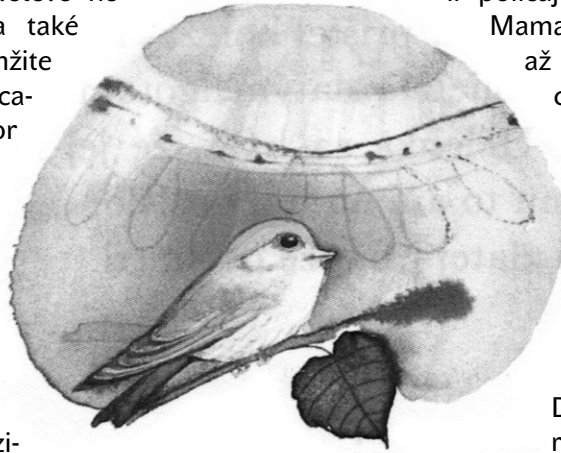
však neopuchlo nič a tak sa vrátil s vystrašenou trasúcou sa mamou domov a schytil aj za Olivera od tata, ktorému sa podarilo vyhnúť z domu včely a vybrať z letáča chlieb s maslom. Ešte aj teta Oľga sa mu vyhrážala.

„Včelička zomrie, keď pustí žihadlo, to si nevedel, čo?! Pozrite, koľko ich kvôli vám prišlo o život, a ty tu nariekaš, lebo vás doštípali. Mali ste sa hrať s Ivankom v izbe. Zaslúžili by ste si bitku! Keby ste boli moji synovia, ja by som to len tak nenechala.

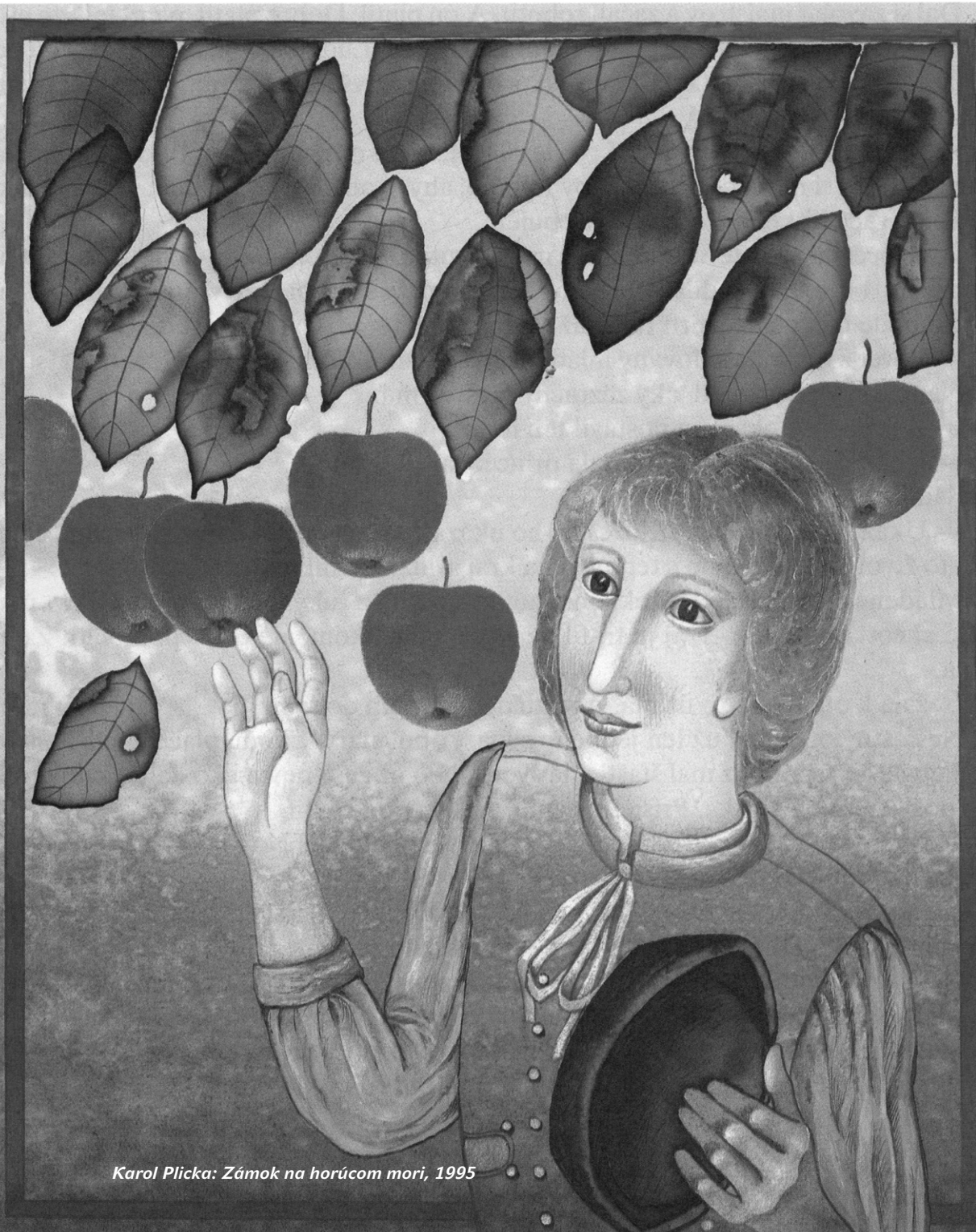
„Olinka, potrestali sa sami,“ povedala ich dobrá mama a Dalibor ďakoval, že sa narodil jej a nie tete Oline.

Večer mu bolo v izbičke bez Olivera smutno.

Ivan spal v Oliverovej posteli a škrípal zubami. Dalibor vyskočil z postele, chcel zavolať mamu, ktorá sedela v kuchyni s tetou Oľgou. Na chodbe však zastal, lebo začul, čo tá teta Olina

Božena Němcová: *Martinko Kinkaš*, 1991

Karol Plicka: Zámok na horúcom mori, 1995

s pohárom vína v ruke mame so smiechom rozpráva:

„Veru, teraz mi je ľúto, ako som im voľakedy trhala krídla a cuciaky...

Záhradu medzitým rozsvietili svätó-jánske mušky.

Med hneď, bunker až poobede

Keď boli chlapi doma, najradšej stavali bunkre. Bunkrovali úplne všade. Pod stolom v izbe, na balkóne aj v záhrade. Doma vyrábali bunkre z paplónov aj diek, tie napínali cez kusy nábytku. Najčastejšie postavili dve stoličky oproti písaciemu stolu a cez ne natiahli deky. Na upevnenie používali mami-ne štipce na bielizeň. Vnútro vystlali paplónmi a vankúšmi. Tam nanosili všetky obľúbené hračky, panáčky, vláčky, knihy. Nechýbalo ani jedlo. V zime otvorili okná dokorán a akože bola strašná fujavica. Krčili sa poprikrývaní až po uši pod strechou z flísovej deky a predstavovali si, ako všetci, čo nie sú v bunkri, zamrznú.

„Fíúúíúí,“ akože pišťala izbová meluzína.

Chlapi čušali v iglu a akože sa zohrievali pri kozube.

„Teraz sú vonku len smrtihlavovia.“

„No určite,“ pomysleli si zakuklení smrtihlavovia pod parapetnou doskou vo svojom bunkri.

„Smrtihlavovia a mama!“ povedal Oliver Daliborovi.

„Ja vám dám smrtihlavov! Kde mám štipce?“ ozvala sa mama a začala rozoberať bunker.

Na strechu sa jej z koša vysypali opraté trička a spadli chlapcom na hlavy. Bolo po bunkri.

„Mama je horšia ako fujavica,“ povedal Dalibor.

„Nie, mama je lavína,“ povedal Oliver.

„Poobede si môžete urobiť bunker, teraz ideme vytáčať med. Bunker tu bude zavádzať,“ povedal tato.

„Keď to bude až poobede, to by už nemuselo byť nikdy,“ povedal Oliver.

Teraz však sedel Dalibor v bunkri sám. Čakal na Olivera, ktorý by sa mal vrátiť z nemocnice. Tešil sa, že mu porozpráva o novej hre, ktorú vymyslel. Musia pochovať všetky včely, ktoré ich poštípali.

Nejaké už pozbieral.

Včely štipú ako svine

„Teta Olina je bosorka,“ pomyslel si Dalibor, keď si spomenul, ako skoro na jar mama hrabala záhradu, svietilo slnko a pod listami už všeličo klíčilo.

Vonku voňala jar a Dalibor s Oliverom pod kríkmi popri plote našli prázdne slimačie ulity. Chvilu premýšľali, ako ich využiť. Keďže v nich nik nebýval, umyli ich a poukladali na okno. Pokúšali sa do nich nasťahovať legových panáčikov.

Mama medzitým hrabala a hrabala, myslela na svoje priesady na okne, potom prišla dnu, chcela variť večeru a vtedy si uvedomila, že si pohrabala drahé okuliare. A tak začala s baterkou prehadzovať, vyhadzovať bioodpad a hľadať ich.

Kopy s odpadom boli tri – ako vlasy deda Vševeda.

Tato si nasadil čelovku a pomáhal jej.

„Najradšej sa kutrem v bioodpade, keď je pondelok a tma,“ hromžila mama do telefónu, keď volala s tetou Olinou, ale smiala sa.

Telefón nastavila na hlasný odpoluch, lebo miešala omáčku a vedela,

že teta Olina rada a dlho telefonuje. Tá spustila:

„Ja sa ti čudujem, že sa stále motáš v záhrade. Moderní ľudia kvety v záhradách nechcú. Museli by kosiť, plieť, radšej vysejú trávnik, zasadia tuju a urobia si bazén. Už ani muškáty na oknách nie sú v móde. Tie treba polievať a pršia z nich na zem lupene a tie treba zametať. Nosí sa minimalizmus konzumný, niet času, moja drahá!“

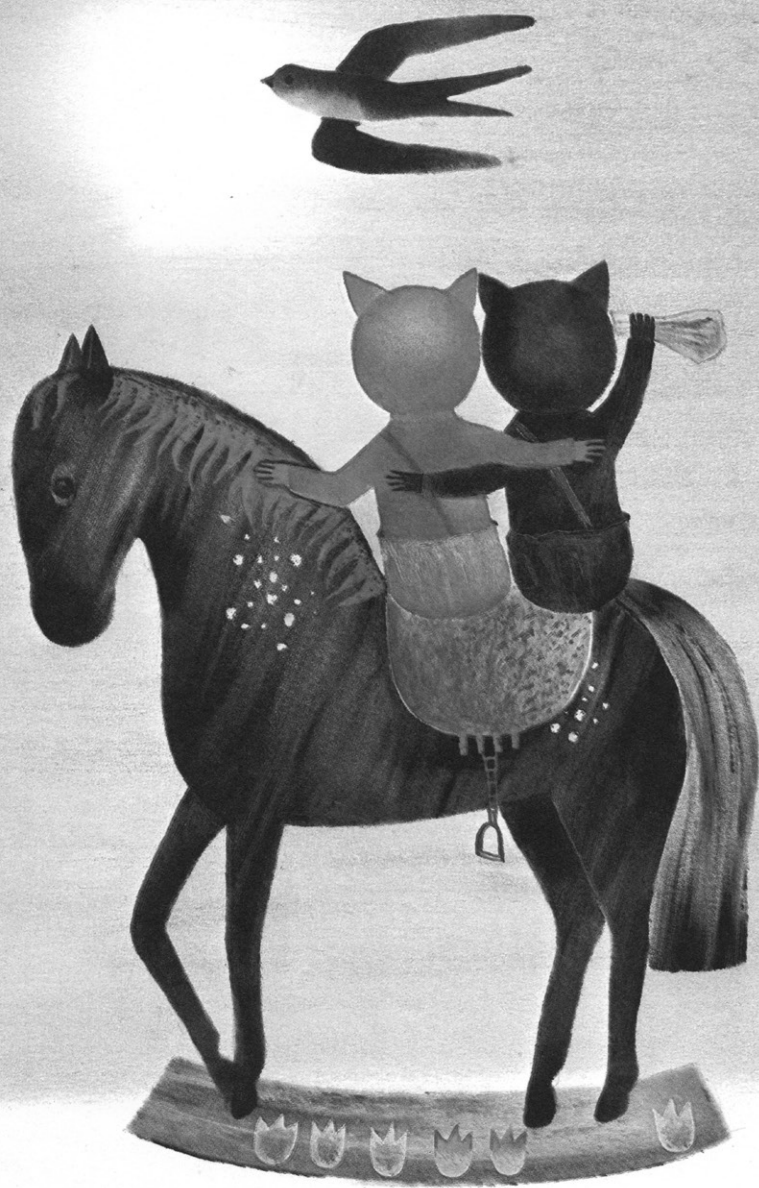
„Ja mám rada kvety a aj ovocie pre chlapcov, rada varím lekvár,“ hovorila

do telefónu mama a prevracala očami, keď do kuchyne vošiel tato.

„Prosím ťa, všetci chodia do roboty a nevaria lekvár. Nik nemá čas švácať motykou kdesi v mrkve či v petržlene, okopávať rajčiny! Kvety aj stromy majú všelijaké choroby a kríky žienú a ženú a obyčajne práve tam, kde nechceš. V lete si treba užívať, grilovať, kúpať sa. Lastovička si uhnetie rovno nad oknom a potom púšťa hovienka na parapetnú dosku. Pod točkou vody sa množia komáre a včely štípu ako svine. A vôbec,

Padišahova nevesta, 1983

Nataša Tanská: Puf a Muť, 1984

všetko sú to alergény.“

Chlapci už večerali, keď teda Olina skončila. Obaja aj s mamou sa smiali.

„Mali by ste to ísť povedať včelám,“ povedal táto.

„Aj lastovičkám to povieme,“ smial sa Oliver, až mu zabehlo.

Dúfam, že k nám aj tento rok priletia lastovičky.

Prečo kukučky kukajú

Celá rodina sa chystala na stanovačku. Mama natierala chlapcom rožky a varila čaj. Večerať budú v stane. Dalibor si do vrecák napchal obľúbených panáčikov z lega, príručku malých skautov, lupu, leukoplast a nožničky, lebo jeden nikdy nevie. Chcel si vziať aj nožík, ale mama mu nedovolila, a tak sa prechádzal po dome a pozeral, čo by sa mu ešte mohlo zísť. Oliver si obliekol pyžamo a zobral šaša, s ktorým spával a ktorému všetci hovorili Jajo. Keď ho mama zazrela, vysvetlila mu, že v stane sa nespáva v pyžamku, ale v niečom teplom a v spacáku a pod dekou, aby mu v noci nebolo zima. Napokon mali všetci traja stanovači toľko vecí, že sa do stanu ledva pomestili. Keď mama odišla, odzipsovali stanové dvere a pozerali do záhrady. Bola jasná noc. Drozdy sa mrvíli v hniezdach a chystali sa spať.

„Možno sa rozprávajú ako my,“ hovoril Oliver.

„Určite,“ odpovedal táto.

„Škoda, že tu nie je mama,“ povedal Oliver.

„Nezmestila by sa sem. Ale na budúce bude s vami stanovať ona.“

„Ako dobre, že nemusím stanovať,“ pomyslela si mama a otvorila knižku.

Chlapci medzitým dojedli.

Potom slabučko pískal nejaký vtáček a napokon sa ozvala najsmutnejšia mama na svete – kukučka.

„Kukanie sprava znamená šťastie, zľava nešťastie,“ strašil chlapcov táto.

„Kukučka je zlá mama, znáša vajíčka do cudzích hniezd,“ povedal Dalibor.

„Sama to má ťažké. Jej detičky vychovávajú iné mamy a tatovia. A býva vlastne v Afrike, k nám priletí len na chvíľu v apríli a už v júli sa vracia späť domov. Tu je odkázaná na milosť a nemilosť iných vtáčikov. Nevie, či jej deti dochovajú, či sa o ne postarajú. Kukučka je vynikajúca maliarka. Vajíčka, ktoré znesie, sú na nerozoznanie od iných vajíčok v hniezde, do ktorého znáša. Hoci často sú väčšie,“ povedal táto. Ešte chcel chlapcom porozprávať o chlpatých jedovatých húseniciach, ktoré kukučka jedáva, no obaja chlapci zaspali. Prvý sa zobudil Dalibor. V stane bola tma.

Úplne pri ušiach počul hlasné fučanie.

„Tato, je tu diviak.“

„Pssst,“ povedal táto, „zobudíš Olivera.“

No tomu ten Daliborov diviak vbehol rovno do sna.

„Pomoc!“ zobudil sa s plačom a vreskom.

Tato s baterkou vyliezol zo stanu a pred stanom našiel fučiaceho ježka.

„Dobrý diviak! Kto tu nechal rožok?“

Tato odniesol ježka ďalej do záhrady, všetci sa poprikrývali a znovu zaspali.

Ráno všetko povedali mame. ■

Úryvky – vďaka súhlasu vydavateľstva Slovart
– publikujeme z knihy Zelená pošta,
Bratislava, Slovart 2022

Mladá dáma

*alebo revue o umení pre deti a mládež
Bibiana po tridsiatich rokoch.*

ZUZANA STANISLAVOVÁ

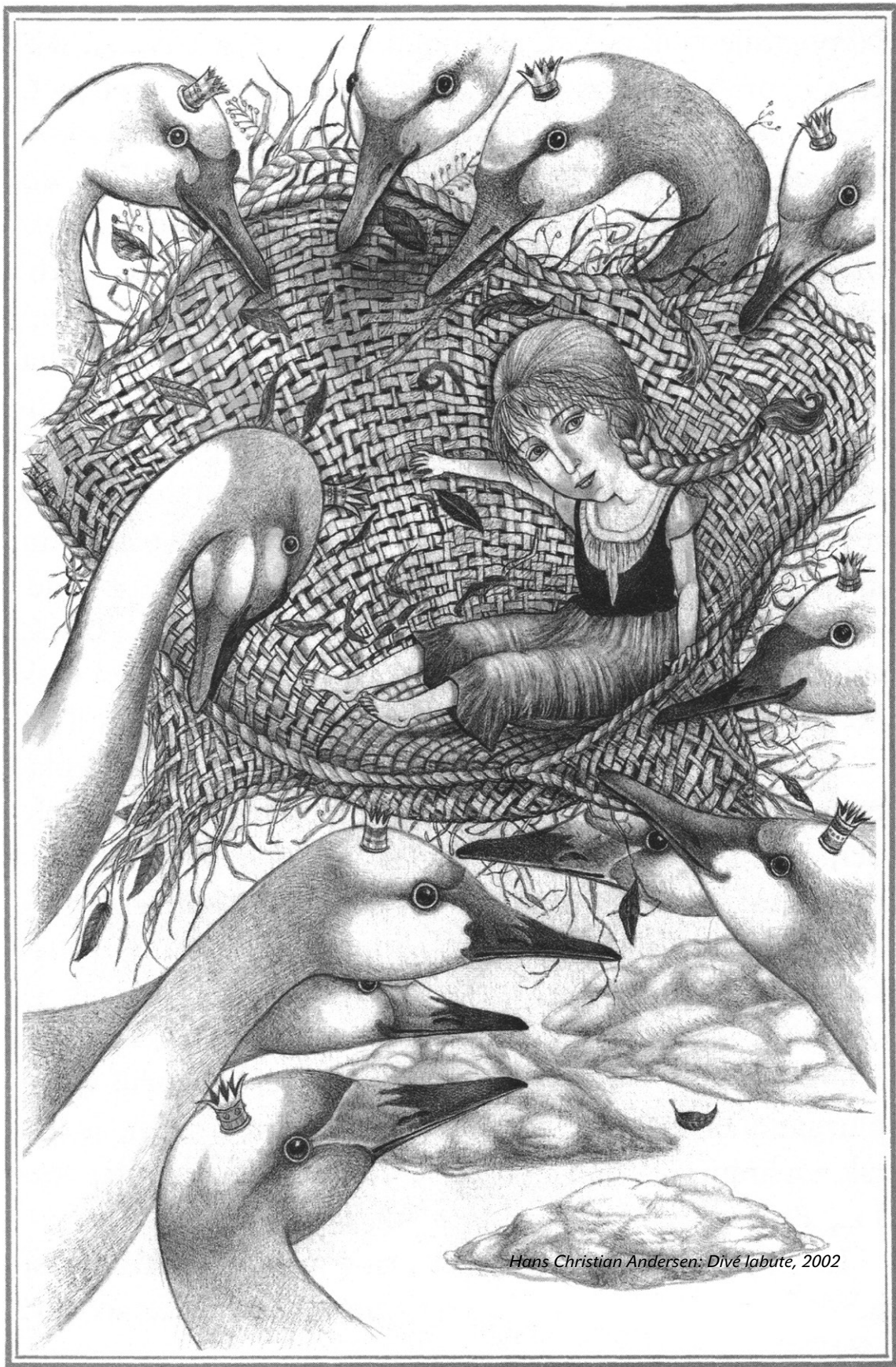
V roku 2023 dovršuje Bibiana, revue o umení pre deti a mládež, tretie desaťročie svojho života. Je to neuveriteľné, ale je to tak. Po rozpade spoločného štátu Čechov a Slovákov, keď Zlatý máj, spoločný časopis Čechov a Slovákov o literatúre a umení pre deti a mládež, pripadol Česku, nezostalo teda na Slovensku v tejto oblasti vákuum – naopak: časopis, ktorý vznikol (pre mnohých možno nečakane), počíta svoju históriu už nie na roky, ale na desaťročia.

Časopis vznikol z iniciatívy redaktora zanikajúceho federálneho Zlatého mája Ondreja Sliackeho, ktorý svoj návrh jedného večera predložil priateľovi, vtedajšiemu ministrovi kultúry Dušanovi Slobodníkovi. Ten pri sledovaní medzinárodného hokejového stretnutia naň prikývol, že hej, že dobre. Nezabudol však naň. O pár dní, hovorí Sliacky, sa mi ozval Ján Beňo, vedúci pôvodnej tvorby na Ministerstve kultúry, aby som ho prišiel bližšie informovať o tom svojom návrhu.

V tejto súvislosti si dovoľím jednu osobnú spomienku.

Bolo to tuším niekedy v jeseni roka 1992 (alebo v skorej jari 1993?), keď vďaka nitrianskemu vysokoškolskému pracovisku prebiehala zaujímavá literárnovedná konferencia o detskej literatúre. Počas prestávky v rokovaní sa pri našej debatujúcej skupinke pristavil Sliacky. Zapojoval sa do rozhovoru a po chvíli začal nadšene rozprávať o novom časopise o detskej literatúre, ktorý sa práve pripravuje na Ministerstve kultúry. A čo by sme povedali na jeho pomenovanie, Bibiana, keďže má vychádzať pod záštitou BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti. Rovnako ako jemu, aj nám sa názov časopisu pozdával. To už sme začínali tušiť, že sa rozprávame nielen so známym literárnym vedcom, výskumníkom tvorby pre deti, nielen s autorom detských kníh a dramatických diel, nielen s bývalým redaktorom slovenskej časti Zlatého mája, ale aj s budúcim šéfredaktorom novovznikajúceho

Hans Christian Andersen: Divé labute, 2002

periodika. Naše tušenie sa premenilo na istotu, keď nás oslovil so žiadosťou prispieť do časopisu. Cítila som sa tým veľmi poctená. Samozrejme, text svojho referátu som mu čoskoro poslala – a rada som sa, signálnym číslom počnúc, stala pravidelnou prispievateľkou i abonentkou. Ondrej Sliacky manažérsky vynikajúco využil vedeckú konferenciu jednak na propagáciu rodiaceho sa časopisu, jednak na získanie abonentov a prispievateľov. Ak si dnes prelistujete signálne číslo časopisu, nájdete v ňom zvučné mená bádateľov literatúry pre deti a mládež (Ján Kopál, Milan Jurčo, Marta Žilková, Peter Liba, Brigita Šimonová, Viera Žemberová a ďalší), spisovateľov (Ján Uličiansky, Jaroslava Blažková, Ján Beňo, Jozef Urban), redaktorov a publicistov (Hana Ferková, Katarína Minichová, Magda Baloghová, Beáta Panáková) a mnohých ďalších. Takto to zostáva doposiaľ.

A kam som vlastne touto osobnou spomienkou smerovala? K zdôrazneniu zásluhy jedného človeka, ktorému manažérska šikovnosť zostala vlastná celých tridsať rokov, ktorý využil a zúročil svoje redaktorské skúsenosti z redakcie časopisu Zlatý máj na prospech nového časopisu, dokázal získavať a združovať relevantných odborníkov ako prispievateľov a významne prispel aj k distribúcii časopisu v čase, keď ešte nefungovala digitalizácia tlače. Tento môj vstup do krátkej reflexie pri jubileu revue Bibiana, venovaný jej šéfredaktorovi, nechce byť pochlebovaním, prázdnu lichôtkou; chce byť upozornením na to, aká dôležitá je osobnosť na poste šéfredaktora odborného časopisu. Aby som to podoprela argumentom, pozrime sa napríklad na to,

ako napokon dopadol v Čechách časopis Zlatý máj: štyri roky po rozdelení Česko-Slovenska zanikol (1997). Podobný osud postihol aj jeho brnianskeho následníka, časopis Ladění, ktorý vychádzal v rokoch 1997 – 2011. Na zániku oboch časopisov (časopisu Ladění určite) mal nemalý podiel okrem iného fakt, že na poste šéfredaktora chýbala osobnosť typu Ondreja Sliackeho: nielen skúsená, ale aj zapálená, ochotná až obetavá vo vzťahu k problémom a ťažkostiam, ktoré obnáša práca šéfredaktora pri zabezpečovaní financií, (často nedisciplinovaných) prispievateľov, abonentov, pri koncipovaní náplne každého čísla a dohliadaní na plnenie koncepčného zámeru časopisu, pri nekonečnom redigovaní príspevkov a množstve ďalšej, neviditeľnej – „čiernej“ práce okolo vydávania časopisu.

A propos – jeho koncepcia. Ukázalo ju už signálne číslo z roka 1993 a verbalizoval ju „rodný list“, ktorý periodiku vystavil Ján Uličiansky, jeden z najlepších slovenských spisovateľov pre deti a mládež, v tom čase predseda výboru Priateľov detských kníh slovenskej sekcie IBBY. K špecifikovaniu jeho náplne si pozval dvanásť rozprávkových sudičiek; veď napokon rozprávkari ani nemohol inak ako cez rozprávku avizovať čitateľom, čo ich v nasledujúcich rokoch v časopise bude čakať. A tak prvá sudička prisúdila časopisu pravidelnú periodicitu – jedno číslo v každom ročnom období. A keďže ročné obdobia sú štyri, každý ročník časopisu mal doposiaľ spravidla štyri čísla. Výnimkou boli niektoré nežičlivé roky, v ktorých sa časopisu neušlo finančných prostriedkov vôbec (rok 1998), alebo sa

ušlo menej, a tak museli vyjsť dvojčísła (roky 2006, 2007, 2009, 2000, 2011), resp. v rámci dvojčísél boli vydané heslá Slovníka slovenských spisovateľov pre deti a mládež (roky 2003, 2004). Inak však bola periodicita zabezpečená a spolu s ňou aj pravidelné hodnotenie kvality kníh pre deti a mládež (najkrajšie, resp. najlepšie detské knihy jari, leta, jesene, zimy, roka). To už však súviselo aj s druhou sudičkou Jána Uličianskeho, ktorá dala Bibiane do vienka kompetenciu hodnotiť literatúru pre deti a mládež. Počnúc prvým číslom sa v časopise pravidelne objavujú recenzie nových kníh pôvodnej i prekladovej, umeleckej aj odbornej tvorby pre deti a mládež, literárno-kritické hodnotenia a teoretické analýzy, literárnohistorické štúdie týkajúce sa vývinových aspektov starších i nových období umenia pre deti a mládež. Časopis sa teda celých tridsať rokov poctivo snažil prispievať ku šíreniu poznania literatúry pre deti a mládež a ku kultivácii estetického cítenia mladých čitateľov. V tomto smere však autor rodného listu Bibiany predpokladal aj aktivitu tretej sudičky. Tá má na starosti ilustráciu detských kníh a výtvarné aktivity orientované smerom k umeniu pre mladých vôbec. Je to pochopiteľné, ba priam zákonité: veď akáže by to bola kniha pre deti bez ilustrácií a typograficky pôsobivého dizajnu? Hlavne dnes, keď svetom knižnej kultúry víťazne kráčajú obrazové knižné artefakty! Okrem toho, s materskou inštitúciou časopisu priamo súvisí organizovanie výstavy ilustrácií pre deti a mládež Bienále ilustrácie Bratislava (BIB) a medzinárodného festivalu animovaných filmov pre deti a mládež Bienále animácie Bratislava (BAB). Podotknime však, že i samotný

časopis je veľmi pôsobivý aj z hľadiska vizuality a aj po tejto stránke robí svojmu tútorovi, medzinárodnému domu umenia pre deti, česť a dobrú službu.

Trom ďalším sudičkám prisúdil Ján Uličiansky starostlivosť o informácie týkajúce sa auditívnych či audiovizuálnych foriem umenia. A tak úlohou časopisu sa stalo prinášať novinky a hodnotiace práce aj z televíznej, rozhlasovej či divadelnej tvorby. Spomedzi dramatických umení najviac priestoru dostáva rozhlasová tvorba. Pochopiteľne, je to viazané na fakt prítomnosti alebo neprítomnosti odborníka-publicistu na istý druh umenia, ako aj na jeho ochotu vyjadrovať sa, komentovať dramatickú tvorbu pre deti a mládež. V tomto smere sa viac odborníkov našlo vo sfére rozhlasového umenia, hoci v ostatných rokoch sa v časopise pravidelnejšie objavujú aj hodnotenia divadelnej tvorby. Len sporadické sú reflexie televíznej alebo hudobnej tvorby pre deti a mládež. Nezabudnime však na to, že všetky druhy umenia pre deti, ba aj oblasť výskumu či osvetovej a knižničnej práce, reprezentuje v časopise žáner, ktorý je čitateľsky veľmi vďačný – interview. Prostredníctvom neho sa takmer v každom čísle možno stretnúť so zaujímavou osobnosťou a s jej názormi na život, deti, umenie pre deti, tvorbu.

Ako som už naznačila vyššie, vydávanie časopisu a aj jeho náplň sú úzko prepojené s aktivitami BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti (založeného v roku 1987), v ktorom sídli aj sekretariát Slovenskej sekcie IBBY a kde v rámci sekcie pracuje združenie Priatelia detskej knihy. Aj preto siedma

a ôsma sudička Jána Uličianskeho dostali za úlohu zabezpečovať do časopisu informácie týkajúce sa bohatej činnosti medzinárodného domu umenia pre deti – výstav, metodických akcií, ale hlavne informácií o Bienále ilustrácií Bratislava a Bienále animácie Bratislava, ako aj informácií z podujatí organizovaných IBBY na domácej úrovni (napr. každoročné odovzdávanie prestížnej ceny Trojruža alebo udeľovanie Plakety Ľudmily Podjavorinskej) a v zahraničí.

Z pohľadu koncepcie časopisu neobišli nakrátko ani knižnice a knižničná práca: okrem informácií o podujatiach a sporadických rozhovoroch s knižničnými pracovníkmi sú pravidelné reportáže z festivalu Dni detskej knihy, ktorý sa koná každý rok v inej vybranej knižnici jednotlivých slovenských regiónov.

Časopis Bibiana nie je určený pre deti, ale pre dospelých, ktorí deti vychovávajú. Preto desiatej a jedenásťtej sudičke pripísal Ján Uličiansky úlohu oslovovať rodičov a pedagógov. V akej miere sa darí osloviť rodičov, to je ťažko zistiť. Ale študenti učiteľstva na vysokých školách (ktorí sú budúci pedagógmi, osvetovými pracovníkmi a napokon aj potenciálnymi budúci rodičmi) časopis Bibiana poznajú a pracujú s ním. Aj takouto cestou sa do populácie dospelých dostáva to, čo má za cieľ zušľachťovať detskú dušu.

Napokon autorovi rodného listu časopisu zostala ešte dvanásť sudička; aj tá sa obracia k dospelým a zaväzuje ich, aby časopis nezaťažovali politikou. Tejto zásady sa Bibiana drží celých tridsať rokov.

Ján Uličiansky uzavrel rodný list časopisu slovami: *„Potom dvanásť sudičiek zmizlo. No nebola by to nijaká rozprávka, keby chýbala trinásť. Tou trinástou sudičkou môžete byť aj vy! Ak sa vám vidí, že dvanásť starých mudrlantiek na voľačo zabudlo, prisúďte mu trinástu úlohu... Dieťa sa volá Bibiana a je rado, že je na svete!“*

Dnes toto dieťa dovršuje tridsiaty rok svojho života. Je už dospelé, dobre vychované a skúsené, a tak zámery, ktoré s ním mali zakladatelia, úspešne plní. Je to teda už nie dieťa, skôr mladá dáma, ktorá sa kamaráti so všetkými generáciami umelcov a bádateľov, so skúsenými i začínajúcimi publicistami, ktorá vlastní pestrý „šatník“ odborných a publicistických žánrov, ale pre radosť čitateľov zvykne priniesť aj ukážku z umeleckej tvorby pre deti a má široký okruh záujmov. Odvážne sa púšťa i do mapovania neurastenických problémov vzťahu medzi spoločnosťou a umením pre deti: azda aj preto v posledných rokoch opäť oživila žáner ankety. Anketa bola veľmi aktuálna začiatkom 90. rokov a vrátila sa na stránky časopisu, aby aj dnes, tak ako vtedy, upozornila na devalváciu umeleckých hodnôt v tvorbe pre deti. A možno práve tento kritický tón, ktorý zaznieva z hlasov účastníkov ankety v posledných ročníkoch časopisu, je hlasom tej trinásť sudičky, avizovanej a k životu vyvolávanej Jánom Uličianskym.

A tak zostáva už len priateľ mladej dáme Bibiane, revue o umení pre deti a mládež, ďalšie desaťročia úspešného napĺňania osudu, ktorý jej bol predurčený. ■

Karol Plicka: Zámok na horúcom mori, 1995

Vaše i naše Bibiana

MILENA ŠUBRTOVÁ

Český a slovenský literárno-kritický kontext pretrval.

Když jsem *Bibianě* slavící čtvrtstole- tí gratulovala na jejích stránkách k ju- bileu (2019, č. 1, s. 1-2), připomínala jsem, že může růst do výšky a košatět nejen díky pevným základům vytvoře- ným předchozími generacemi přispí- vajícími badatelů i autorů, ale zejména díky vizionářskému nadšení, empatické komunikativnosti a nakažlivému pře- svědčení o významu odborného zájmu o tvorbu pro děti, jímž se vyznačovala práce redakce po celou dobu existence časopisu až do dnešních dní.

Zdůrazňovala jsem rovněž, že ča- sopis překračuje geopolitické hranice, neboť je se zájmem sledován v českém prostředí, a to jednak proto, že skýtá panoramatický obraz „sousedící“ slo-venské literatury, ilustrace, divadelního a rozhlasového umění pro děti a mlá- dež, jednak proto, že se stejnou zvida- vostí obhlíží i terén český.

Ve druhém čísle dnes již neexistují- cího časopisu *Zlatý máj* z roku 1993 publikoval Ondrej Sliacky článek *Tu- šenia konca*, v němž s předvídavostí, která se bohužel o čtyři roky pozdě- ji potvrdila, prorokoval zánik tohoto společného československého časopi- su. Zdůrazňoval přitom, že to nejsou

změny státoporné, které ho ohrožují, nýbrž rozkolísání hodnot a bagateliza- ce stavu knižní kultury pro děti, prová- zené nedostatečnou finanční podpo- rou ze strany vydavatele i samotných institucionálních odběratelů časopisu. Předpověď, že tak spolu se *Zlatým má- jem* „přídeme o to posledné, čo spá- ja nielen nás, ale aj český a slovenský literárnokritický kontext“, se naštěs- tí nenaplnila, a to právě zásluhou no- vého slovenského časopisu – *Bibiany*. A i když *Bibiana* vznikla jako revue ve službách Slovenské sekce IBBY a její tehdejší předseda Ján Uličiansky v úvodníku připomněl, že se nezrodila jako výsledek setkání, ale naopak jako důsledek rozchodu a čerstvě narýsova- né hraniční čáry mezi Slováký a Čechy, žádný rozdělovací mezník se na strán- kách časopisu nikdy neobjevil.

Bibiana již tři desetiletí plní význam- nou funkci informační, a to v rámci slo-venského i českého literárního kontex- tu, ale rovněž funkci motivační, kdy zdrojem inspirace se nestávají jen hod- nocená umělecká díla, nýbrž i metodo- logický přístup k nim. Je to především zásluhou šéfredaktora Ondreja Sliac- keho, pod jehož vedením se *Bibiana* profilovala jako časopis odborný, ale

zároveň čtivý a reagující na aktuální společenská témata, vyzdvihující skutečné hodnoty umělecké i etické. *Bibiana* je tak spojujícím článkem mezi literárními kontexty i mezi akademickým zkoumáním literatury pro děti a mládež a odbornou i laickou veřejností.

Jak nejlépe přiblížit charakter, který Ondrej Sliacky *Bibianě* hned při jejím zrodu vtiskl? Literární kritik Zdeněk Heřman roku 1991 v časopise *Tvar* recenzoval Sliackeho *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1945* a vedle heuristické důkladnosti na nich oceňoval i esejistické podání. Nešlo jen o hold autorovým stylizačním dovednostem, Heřman totiž zmiňovanou esejističnost spatřoval navíc v tom, že autor „*dokáže zvládnout i prvky empatie, nabízí nejen promyšlené sdělení, vybízí nejednou i k prožitku*“. A právě tento důležitý aspekt uplatňoval Sliacky též při redigování *Bibiany*.

V době, kdy byla *Bibiana* založena, propojování akademické sféry s laickou nebylo ještě vnímáno jako něco mimořádného. Ovšem hodnocení vědeckých a výzkumných výstupů postupně podléhalo od 90. let 20. století v celosvětovém měřítku bibliometrickému konceptu, který umožňoval rychle a jen zdánlivě objektivně přerozdělit finanční prostředky k podpoře výzkumu a vědeckých institucí. Ačkoliv tato metodika hodnocení v současnosti prochází změnami, sledování počtu publikací a jejich citačního indexu zůstává nadále pro akademické pracovníky vysloveně existenční záležitostí. Institucionální tlak na publikování v impaktovaných časopisech tak (alespoň

v České republice) přesměrovává tvůrčí energii odborníků k utilitaristicky uplatňovaným publikacím určeným vědecké komunitě, zatímco popularizace zkoumání literatury pro děti a mládež se často stává doménou čtenářských portálů a internetových bloggerů, jejichž jedinou kvalifikací pro posouzení dětské knihy bývá nezřídka vlastní generalizovaná rodičovská zkušenost.

Jedinečnost *Bibiany* spočívá kromě oborového zaměření také v kultivovaném přemostění akademické a popularizační oblasti. Je možné, že v budoucnosti se *Bibiana* bude proměňovat v závislosti na společenských potřebách a poptávce. Ale ať už se vydá cestou transformace v ryze odborný časopis s ambicí zařadit se mezi datábazovaná periodika a posílit prestiž domácího výzkumu, nebo si podrží stávající podobu určenou širšímu adresátskému okruhu, její základní funkce zůstane stejná: napomáhat k tříbení hodnot a orientaci v umělecké tvorbě pro děti a mládež. To není jednoduchý úkol, ale *Bibiana* se na něj předem dobře připravila tím, že kolem sebe sdružila generačně i geograficky pestrrou základnu odborníků připravenou zpřístupňovat výsledky vlastní badatelské práce v kontextu dynamicky se vyvíjející společnosti. Její další silnou devizou k plnění tohoto úkolu je nezávislost na komerčních zájmech, módních trendech a politickém diktátu. *Bibiana* nabízí bezpečný prostor, v němž lze vést dialog s knihami, jejich autory, adresáty a čtenáři.

Přejme jí i sobě, aby tomu tak bylo i nadále. ■

Byť za dobro so sebou, s ľuďmi, s Bohom

ONDREJ SLIACKY

Rozhovor Ondreja Sliackeho s jubilujúcou Martou Žilkovou.

Prof. PhDr. Marta Žilková, CSc., je osobnosťou slovenskej kultúry. Najmä tej, ktorá sústredením sa na dieťa, na to, čo formuje jeho emočno-mravný svet, vzbudzuje nádej, že jedine zušľachtovanie dieťaťa dáva zmysel ľudskej existencii. A keďže sa pani profesorka pred časom dožila významného životného jubilea, revue Bibiana sa rozhodla vzdať jej poctu týmto rozhovorom.

■ **Poznáš ňa, milá Marta, ja, ale aj celá naša komunita ako literárnu vedkyňu, teoretičku, historičku a kritičku, ktorá vzbudzuje rešpekt nielen svojím dielom, ale celým svojím životom. Keďže si však vždy radšej hovorila o iných než o sebe, paradoxne zas tak veľa o tebe nevieme. Teraz nemyslím len na tvoju biografriu, hoci aj pri tej by som sa rád pristavil, mám na mysli to, čo tvorí tvoj duchovný rozmer. Vzácný, ojedinelý, naplnený čím-si, čo bolo v rozpore s ideológiou, ktorú sme museli žiť. Po prvý raz som si**

to uvedomil roku 2008, keď som sa z tlačových správ dozvedel, že ti Rada Konferencie biskupov Slovenska pre vedu, vzdelanie a kultúru udelila Cenu Fra Angelico. Vtedy som pochopil, že nie si len tým, čo som vymenoval, ale si i ženou, ktorá svoj duchovný život žila dávno predtým, než si z rúk Mons. Františka Rábeka prijala túto výnimočnú poctu. Ako sa ti to v čase, ktorý neprial kresťanským hodnotám, darilo?

Začnem obdobím, keď už nič nebránilo slobodnému vyznaniu viery, teda obdobím po roku 1990. Vtedy ma Mons. F. Rábek menoval do Rady pre vedu, vzdelanie a kultúru Konferencie biskupov Slovenska, kde som pracovala viac rokov. V súvislosti s tým som každý rok bola menovaná do poroty na festivale kresťanského divadla v Močenku. V rámci roku kresťanskej kultúry na Slovensku som redigovala kalendár kresťanských podujatí a zorganizovala medzinárodnú konferenciu

Synovia (zľava) Norbert a Róbert

v Ostrihome pod názvom *Konferencia o slovenskej kresťanskej kultúre – osudy a osobnosti* pod záštitou biskupa Mons. F. Rábeka a ostrihomského pomocného biskupa Mons. J. Székelya. Prizvaní boli kolegovia z Katedry slovakistiky Katolíckej univerzity P. Pázmánya a občania slovenskej národnosti v Maďarsku. Z konferencie bol vydaný aj rovnomenný zborník. Podobné vyznenie mala aj konferencia o tvorbe Pavla Straussa (1996), kde som mala príspevok. Minulý rok som spolu s manželom spracovala históriu kostola sv. Štefana Uhorského v Trenčianskych Tepliciach a knižočku sme následne vydali.

■ **Vplývalo na to aj prostredie, rodina, z ktorej pochádzaš?**

Tieto dve otázky prepojím. Moja životná skúsenosť mi totiž potvrdila teóriu (nechcem tvrdiť, že iba moju), že mnohé, možno aj všetky záujmy, udalosti, správanie sa a životný štýl majú korene v detstve. Ja pochádzam z rodiny, ktorá žila v láske počas celého jej trvania a túto štafetu som prebrala a ďalej niesla so svojimi troma súrodencami i vlastnými deťmi. Lásku k detským knihám, k rozprávkam mi vstúpila moja mama, ale hlavne babička, ktorá ich vymýšľala a rozprávala celé hodiny, keď som chorá ležala v posteli. Pri každej príležitosti som dostávala knihy, ktoré mám doteraz uložené a čítala som ich svojim synom a neskôr aj vnúčatám. Pamätám si ich aj kvôli ilustráciám, napr. V. Hložníka v rozprávkach Oscara Wilda, L. Fullu v slovenských rozprávkach

či iných slovenských výtvarníkov v slovenských i zahraničných detských knihách. Moja mamka často spomínala, že keď stíchol vysávač, prichytila ma pri čítaní. Lásku k divadlu otvorilo Labutie jazero P. I. Čajkovského, kam ma vzali ešte v predškolskom veku. K tomu prispel aj fotoateliér, ktorý vlastnil môj strýko. Ako jeden z prvých fotografov v Československu zhotovoval kolorované fotografie. V ateliéri mal veľa krásnych rekvizít a tam som si sama pre seba hrávala divadlo. Ešte aj dnes majú mnohí starí Prešovčania farebné fotografie s podpisom „fotoAmbrózy“. Ako jeden z mnohých Slovákov skončil v gulagu. Prvýkrát som sedela v „našom“ kine Scala ako osemročná. Postavil a vlastnil ho môj starý otec so spoluvlastníkmi a vo svojom čase patrilo k najmodernejším na Slovensku. Nebola to iba kinosála, ale aj reštaurácia, bar, obchodné miestnosti a vzhľad malo byť letné kino, čo však po vojne komunisti už nezrealizovali. Bol to rodinný podnik, ktorému starý otec prispôsobil aj vzdelanie svojich detí. Najstarší syn skončil obchodnú akadémiu v Bratislave, moja mamka nemeckú obchodnú školu v Českej Třebovej a ostatné dievčatá rodinnú školu. Kino viedol môj otec, mamka zabezpečovala ekonomickú stránku a všetci ostatní si tam našli zamestnanie. Uvádzam to preto, aby si dnešný mladý človek uvedomil vtedajší a dnešný prístup k životu, k rodine, k získaniu a využitiu majetku. Vzdelanie bolo vždy v popredí záujmu. Aj počas socializmu. Brat sa stal známym reštaurátorom mestských historických budov a projektantom kostolov, druhý brat bol vynikajúcim pedagógom a sestra projektantka. Hoci po roku 1948 bolo všetko znárod-

nené, môj otec z platu úradníka uživil rodinu so štyrmi deťmi a mama sa starala nielen o nás, ale aj o štyroch starých rodičov. Napriek materiálnym nedostatkom sme chodili na klavír, ja aj na koncerty vážnej hudby do sály Čierneho orla (bývalé slávne kasíno, ktoré navštevoval aj P. O. Hviezdoslav), do kina, bábkového i mestského divadla, do knižnice v bývalom evanjelickom lýceu, na mnohé výlety na známe hrady a zámky východného Slovenska. A čo sa týka náboženstva, bolo prirodzenou súčasťou vtedajšieho života. Spomínam si na krásne vyzdobené prešovské kostoly počas Vianoc a májových litánií, či na polnočnú omšu, kam sme celá rodina kráčali po vrždiacom snehu v sprievode vyzváňania zvonov. Z týchto zážitkov sa vytvárala v mojom vedomí láska k umeniu, obdiv k histórii, tolerancia a láska k Bohu a ľuďom podľa vzoru rodičov, pre ktorých na prvom mieste stáli také cnosti ako česť, pokora, dobroprajnosť a pracovitosť, čo dnes sú už hodnoty nevídané.

■ **Podľa tvojho dievčenského priezviska Kálnássy súdim, že tak ako tvoj manžel, excelentný profesor Tibor Žilka, i ty, použijem názov najnovšej knihy Antona Baláža, máš „dar a bremeno dvojitej identity.“ Alebo preceňujem fakt, že len ovládaš maďarský jazyk, no si „čistokrvná“ Slovenka?**

Na východnom Slovensku nikto nie je čistokrvný Slováčok. V mojej rodine som mala okrem Slovákov a Maďarov ešte aj Poliakov, Čechov a mamku s nemeckým vzdelaním. To znamená, že v rodine sa rozprávalo rozličnými jazykmi. Ak si chceli naši rodičia povedať niečo, čo nebolo vhodné pre detské uši, použili

nemčinu. V rodine sa s nami po roku 1948 rozprávali iba po slovensky, preto už moji súrodenci maďarčinu neovládajú. Keďže moje detstvo sa čiastočne ešte „odohrávalo“ pred socializmom, starí rodičia s menom Kálnássy so mnou rozprávali po maďarsky a ostatní po slovensky. A maďarsky čítať som sa naučila sama na babičkiných knihách nemeckej autorky ženských románov Hedwig Courths-Mahler v maďarskom preklade a maďarských dokumentoch o rodokmeni rodiny Kálnássy. Prídomek (sy) v mene svedčí o príslušnosti k uhorskej šľachte. Traduje sa napríklad historika, že moja prababička bola mimoriadne pekná žena, pri ktorej dal v Budapešti cisár Franz Josef zastaviť koč a obdaril ju kyticou. Jej fotografiu si veľmi vážim.

Maďarčina ako cudzí jazyk sa mi v živote často zišla. Napríklad pri písaní diplomovej práce o štúrovcoch v prešovskom lýceu a neskôr, keď na Slovensku bolo málo odbornej semiotickej literatúry, som ju využila pri prekladaní publikácie *Úvod do semiotiky* vtedy už od svetoznámeho semiotika Vilmosa Voigta. A napokon aj pri prvom hľadaní zamestnania v Nitre, kde som krátko učila maďarských žiakov slovenský jazyk. Neskôr už na katedre slovenčiny som pre nich napísala aj prvú metodiku slovenského jazyka. V Prešove v mojich časoch národnosť a náboženská príslušnosť nehrali žiadnu rolu. Aj preto som bola prekvapená národnostnými nezhodami na západnom Slovensku.

■ **Mimochodom, ako sa slečna z východoslovenskej meštianskej rodiny zoznámila s maďarsko-slovenským**

plebejcom? Ešte kým mi odpovieš, dodávam, že nemám rád kartové hry, a už vôbec nie tie, v ktorých sa v politických krčmách hrá s „maďarskou“ či „slovenskou“ kartou. Napokon, čo už karty... čertove obrázky!

Do vážnej „spovede“ milá príhoda. Manžela som si našla vďaka maďarčine. Vtedy absolventa vysokej školy odvelili vojaci do Prešova. Koncom mája som sa vybrala so spolužiačkami osláviť zloženie poslednej skúšky. V kaviarni bolo niekoľko vojakov a jeden z nich ma pozval do tanca. Slovo dalo slovo a zistili sme, že obaja vieme po maďarsky, čo ho v tomto čisto slovenskom prostredí dosť prekvapilo. Ešte v lete ho prijala moja rodina, v jeseni išiel do civilu, zoznámil ma s jeho rodičmi, v zime sme sa zasnúbili a v lete, keď som skončila FF UPJŠ, sme sa vzali a presťahovali do Nitry, kde dodnes žijeme. Žiadna karta, žiadna národnosť, žiadna hra!!!

■ **V súvislosti s tvojou biografiou pripomeniem, že si maturovala na gymnáziu v Prešove a tu si roku 1965 na Filozofickej fakulte UPJŠ absolvovala štúdium slovenčiny a ruštiny. Nedá mi, aby som v tejto súvislosti nepripomenul, že tvoj manžel Tibor po ukončení maďarského gymnázia v Šahách absolvoval štúdium slovenského jazyka a maďarčiny na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, pričom popri materinskom jazyku stal sa i profesorom slovenskej literatúry. Zo slovníkovej informácie viem, že si začínala ako stredoškolská profesorka v Nitre, no čoskoro si prestúpila na Katedru slovenského jazyka a literatúry tamjšej Pedagogickej fakulty. Po siedmich rokoch si – uvádza Slovník – „z politic-**

Na návšteve u Rudolfa Dobiáša, (vľavo) prof. Tibor Žilka

kých a rodinných dôvodov začala pracovať v Archeologickom ústave SAV v Nitre ako redaktorka časopisu Slovenská archeológia". Najprv sa zmieňo o „politických dôvodoch“, pre ktoré si odišla (či musela?) odísť z Pedagogickej fakulty.

Odpoveď na túto otázku je veľmi jednoduchá. Ako zamestnankyňa Vysokej školy a nestranička som musela zastaviť akúkoľvek náboženskú aktivitu a nahradiť ju straníckymi školeniami, schôdzami atď., ktoré zväčša trvali do večerných hodín. Keďže obaja sme učili na jednej fakulte, domov sme sa vracali neskoro za sprievodnej nespokojnosti súdruzičiek učiteliek v škôlke. Mali sme dve malé deti v materskej škole, takže niekto z nás musel ustúpiť. V tom čase som dostala ponuku z Archeologického ústavu na redigovanie

vedeckého časopisu Slovenská archeológia, kde bola pevná pracovná doba. Desať strávených rokov v AÚ SAV ma čiastočne odpojilo od mojej vlastnej odbornej činnosti, ale mi umožnilo viac času pre rodinu. Ostalo mi iba recenzovanie rozhlasových hier a kníh pre deti a dospelých. Vtedy mi priestor poskytli denníky, odborné literárne časopisy a predovšetkým Zlatý máj, vlastne Ondrej Sliacky. Vďaka!

■ **A teraz by som sa rád spýtal na tie dôvody rodinné. Kým som nečítal knihu rozhovorov Antona Baláza s tvojím manželom, (hneď podotýkam, že už dávno som takú vzrušujúcu biografiiu nečítal), ani som len netušil, že vždy taká milá, no milá – pokiaľ pravda nedebatujeme o politike – usmieva Marta Žilková, ochotná každému pomôcť, môžem o tom vydať osobné**

svedectvo, má svoju trinástu komnatu. Až ma mrazilo, keď som do nej nahliadol. Ak nechceš, ak nemôžeš, nemusíš o nej hovoriť. Ale ak áno, prosím ťa, veď to čo povieš, nebude len rozšírením tvojej biografie o niečo, čo nám bolo doteraz neznáme. Bude to oveľa viac. Bude to terapeutický dotyk, ktorý nás môže postaviť na nohy, keď už padáme na kolená.

Je to jedna z najťažších kapitol môjho života. Nerada si na ňu spomínam, lebo život dieťaťa je pre rodiča tá najvzácnejšia hodnota. Ale môj odkaz pre každého, kto sa ocitne v podobnej situácii ako ja – nevzdať sa. Boli to hrozný tri roky, keď sme skúšali všetko možné a každého možného. Ujali sa nás zväčša lekári, ktorí boli perzekvovaní pre „chyby a pôvody“ svojich rodičov. Aj vďaka nim sa nám podarilo zvíťaziť. Presnejšie nie nám, ale viere, že Najvyšší pomôže nám i nášmu malému synovi. Boh v tom beznádejnom čase priviedol oboch synov k aktívnemu praktizovaniu náboženstva a nás k otvorenému náboženskému postoju. V čase, keď sa zdalo, že medicína je bezmocná, nastúpila viera ako psychologická pomoc, ktorá dodávala silu ďalej bojovať. A ešte aj manželská súdržnosť, podporná sila rodiny a priateľov, ktorí stáli pri nás a podržali nás v najťažších chvíľach. Nie heslá „za či proti rodine“, ale reálne životné situácie ukážu, aká je jej hodnota.

■ **Ale ešte k tvojej tvorbe. Patríš k autoritatívnym znalkyniam dramatickej rozhlasovej tvorby pre deti a mládež. Výnimočná si nielen tým, že ju registruješ, ale aj hodnotíš. Ako si sa, ty, literátka, dostala k tejto disciplíne?**

V súvislosti so záujmom rozhlasu a vtedajších denníkov či literárnych časopisov ma vyzvali, či by som sa neujala systematického recenzovania rozhlasovej dramatickej tvorby pre deti a mládež a neskôr aj dospelých. Najprv to boli recenzie, potom sedenie vo festivalových porotách a po roku 1992, po mojom návrate na Filozofickú fakultu, aj na konferenciách. Potom som sa začala venovať vedeckému skúmaniu rozhlasovej hry, z čoho vzniklo viacero štúdií v zborníkoch a neskôr aj niekoľko monografií. Dôležité boli hlavne rozhlasové festivaly, kde som poznala veľa zaujímavých ľudí, z ktorých si najviac spomínam na Petra Karvaša či Ctibora Filčíka. Redaktori Slovenského rozhlasu mi vždy vychádzali v ústrety (čo sa zachovalo dodnes vďaka pani Beáte Panákovovej), rozhlas mi dokonca vydal jednu vedeckú publikáciu (*Výhry a prehry mediálnej drámy*, 2004). Detskej dramatickej tvorbe som venovala veľa času a priestoru. Najviac v monografii *Dieťa v kontexte postmodernity* (1999). Snažila som sa zmapovať záujem detí o rozhlasové umenie. Po organizačných zmenách, ktoré zasiahli veľmi negatívne a necitlivo do umeleckej dramatickej tvorby, sa zmenili nielen vysielacie časy, zrušili sa redakcie tvorby pre deti a mládež, programy určené im sa preložili na iné stanice, alebo jednoducho zmizli z vysielania. Radikálne sa zmenšil počet prác, rozhlasových autorov i redaktorov. To všetko zapríčinilo odliv poslucháčov. Našťastie v poslednom období nastali isté zmeny k zlepšeniu.

■ **Napíňa dnešný rozhlas tvoje predstavy o médiu, ktoré kedysi – mám na mysli legendárne sobotňajšie hry pre**

S bývalými kolegynami Marta Žilková, Eva Kapsová, Marta Kerulová. Dolu Miroslava Režná

mládež a nedelné rozprávky pre deti – bez zveličenia počúvalo celé Slovensko?

Na túto otázku som už vlastne začala odpovedať. V súčasnosti je celkom iná situácia ako v čase, keď som začala sledovať rozhlasovú tvorbu. Nielen pre spomenuté organizačné posuny v samotnom rozhlase, ale aj pre marginálne zmeny súčasnej spoločenskej klímy, ktorá najviac zasahuje mladú i najmladšiu generáciu. Nechcem opakovať známe diagnózy dnešnej doby, ale záujem o akýkoľvek druh umenia, teda aj rozhlasového klesá, hoci súčasní tvorcovia dramatickej tvorby vynakladajú enormné úsilie, aby ponúkali najkvalit-

nejšie diela po obsahovej i formálnej, teda rozhlasovej stránke. V súčasnosti detského príjemcu zaujíma iba mobil. Tu však môže rodina urobiť veľký kus práce, ak bude deťom ponúkať zaujímavé a hodnotné umelecké diela. V súčasnosti aj iné inštitúcie vyvíjajú ochotu pritiahnúť deti a mládež k hodnotnému umeniu. K nim určite patria knižnice, domy umenia, BIBIANA, školy, krúžky a pod., ale aj samotné vyučovanie, ak sa zvolia správne metódy. Sama som experimentovala s dramatickou výchovou, ktorá má korene v Anglicku a v súčasnosti v Česku. Prinášala zaujímavé výsledky v každej vekovej kategórii. Ale ak dospelí budú iba nadávať a kritizovať svoje deti a sami im neponúknu

vzor, ťažko budú na nich vplývať iné inštitúcie.

■ **Do ktorých autorov vkladáš nádej, že rozhlasová tvorba pre deti a mládež nezanikne, ale bude naďalej plniť svoje estetické i spoločenské poslanie?**

Už viac ako desať rokov som v dôchodku a do porôt už chodí zväčša mladá generácia. Ja, aby som nevypadla celkom z kontextu, sledujem rozhlasovú tvorbu a recenzujem ju – tiež sporadicky na stránkach Bibiany a Tvořivej dramatiky v Prahe. Kedysi som sa teoreticky bavila na tému globalizácia v tvorbe pre deti a mládež, čo dokonca tvorí aj polovicu mojich dvoch monografií (*Globalizačné trendy v mediálnej tvorbe (2006)*, *Intertextuálne a intermediálne interpretácie (2012)*), no dnes je už situácia zase úplne iná. Kým v minulosti som mohla veriť tomu, že J. Uličiansky, V. Klimáček, D. Hevier a mnohí ďalší autori zaručujú existenciu a úroveň rozhlasovej hry, v súčasnosti na základe mojich pozorovaní môžem iba potvrdiť, že sa už objavujú noví talentovaní autori, ale ich tvorbu ešte nepreveril čas, takže – uvidíme. V každom prípade rozhlasová tvorba určite nezanikne, iba sa vyšpecifikuje okruh jej záujemcov.

■ **O rozhlase už stačí, nech nevznikne dojem, že len rozhlas a nič viac. Si i vynikajúca literárna teoretička, príslušníčka slávnej nitrianskej školy, ktorá vo svojej dobe patrila v Československu medzi elitné vedecko-výskumné pracoviská. Si autorkou desiatok štúdií, ktoré nie sú do počtu, ale svojím obsahom a metodológiou – hoci čas niektorých je úctyhodný – stá-**

le nič nestratili zo svojej bývalej aktuálnosti. Keď som sa pripravoval na tento rozhovor, znova ma zaujal „zborník materiálov z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa konala 19. 10. – 20. 10. 2006 na Prešovskej univerzite“. V ňom predovšetkým tvoja štúdia *Mnohotvárnosť zla v súčasnosti a jeho odraz v umení*. To, čo si v tejto štúdií odvieďla, má nadčasovú platnosť. Až mrazí z jej aktuálnosti. Ako sa podľa teba môže súčasná spoločnosť – ak by chcela – obrániť pred zlom ohrozujúcim jej človečiu podstatu?

Začnem teda od začiatku. Po návrate na Filozofickú fakultu do Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie (ÚLUK) začiatkom 90. rokov minulého storočia sa mi otvorilo najlepšie obdobie mojej odbornej a vedeckej činnosti. Máš pravdu, v tom čase malo toto pracovisko meno doma i vo svete, čo bola zásluha významných vedcov typu F. Miko, A. Popovič, J. Kopál, T. Žilka, P. Liba, Ľ. Plesník atď. Prednosťou ÚLUK-u bola tvorivá sloboda. Každý sa mohol venovať svojej disciplíne a celé dianie bolo zaštitené vysokou vedeckou fundovanosťou vedenia a starších kolegov. Tak sa stalo, že som sa začala venovať médiám, nielen rozhlasu a vytvorila som osobitný predmet, kde sme sa zaoberali dramatickou tvorbou v rozhlase a televízii. V tejto súvislosti som zorganizovala veľkú medzinárodnú konferenciu o globalizačných tendenciách v médiách. Zborník z tejto konferencie v angličtine (*Globalisation Trends in Media*. Newcastle: Cambridge Scholars Press, 2006) bol vydaný v anglickom prestížnom vydavateľstve Cambridge University Press. Následne som sa začala zaujímať aj o metodi-

ku estetiky so snahou priblížiť umenie mládeži. Z toho vzišiel ďalší samostatný predmet - praktická estetika, do ktorého som zapojila hlavne mladších kolegov, predstaviteľov všetkých umení. Výsledkom bola prvá kniha – M. Žilková a kol.: *Praktická estetika I.* a po nej ďalšie a ďalšie – celá edícia. Základným princípom bola teória interpretácie a poznanie konkrétneho umeleckého diela. A ďalej to boli rozličné vedecké konferencie na konkrétne témy a následne zborníky, ktorých redigovanie som prevzala po prof. Jánovi Kopálovi. Spolu sme sa podieľali aj na sledovaní tvorby pre deti.

A ešte dve moje srdcovky. Založila som vysokoškolský časopis *Občas/Nečas* i divadlo VYDI, ktoré po mojom odchode do dôchodku prevzali mladší kolegovia.

■ **Na záver by som sa rád vrátil k tomu, čo som nazval tvojou „trinástou komnatou.“ Jedným slovom – nech dodám nášmu rozhovoru aj trochu človečiny – rád by som vedel, ako sa ti žije po tom všetkom, čo si musela v minulosti zažiť. Teda, na čom pracuješ, ako žijú tvoji dospelí chlapci, čo robia, čo v tomto pochybnom svete vyznávajú. Akí ste s pánom profesorom starí rodičia? K čomu sa utiekaš, keď sa nad Zoborom nahromadia čierne mrákavy... Jedným slovom, poraď ako žiť a byť zadobro so sebou, s ľuďmi, s Bohom.**

Ako sa mi žije? Raz dobre a raz horšie. Spolu s manželom sa snažíme užívať si dary staroby. Starat' sa o seba i partnera, realizovať sa telesne i duševne, mať priateľov a hlavne rodinu. Moji dospelí synovia nám vždy vyčí-

tajú, že sme ich zle vychovali. Sú totiž čestní, pracovití majú radi svoje deti, a to sa dnes nenosí. Obaja ukončili vysoké školy, starší Róbert matematiku a informatiku a mladší Norbert veterinu, hoci celý život sa venuje „ľudskej“ medicíne. Róberta si vážim preto, lebo napriek svojmu zdravotnému hendikepu žije plnohodnotný život, je uznávaným odborníkom v informatike, založil si úspešnú počítačovú firmu, oženil sa a vychoval tri dobré a úspešné deti. Mladší sa venuje vede, konkrétne skúmaniu Alzheimerovej choroby a jej liečeniu. Momentálne je riaditeľom Neuroimunologického ústavu SAV. Tiež vychováva tri deti. Máme šesť vnúčat a dve pravnúčatá. Vnúčatá potvrdzujú našu toleranciu k rase i náboženstvu, lebo jedna študovala v University of St Andrews v Škótsku a vydala sa do Ameriky za neuroveda Afroameričana, druhá študovala a žije v Brne, ďalšia vnučka a vnuk končia bilingválne gymnázium v Bratislave a predposledná vnučka navštevuje anglickú škôlku. Kým boli deti malé, čítavala som im rozprávky, vodila do divadla, na výlety a veľa som sa s nimi hrala. Sú to najkrajšie zážitky v mojom živote. Všetci sa stretávame čas od času, radi sa vidíme a vzájomne si pomáhame. Máme radosť z ich úspechov odborných i osobných. A ako žijeme? Veľa čítame, s manželom sa rozprávame o rodinných i odborných problémoch a potom zasadneme k počítaču a pracujeme. Ja som upadla divadlu a pravidelne recenzujem nitrianske divadlá, teda DAB, Staré divadlo a príležitostne Divadelnú Nitru. Snažíme sa byť ku každému féroví, neotravovať ich svojimi boľákami a vnútorné problémy si vykonzultovať v tichosti s Bohom. ■

DÁVID DŽIAK

Lenka Šafranová, Silvia Kaščáková,
Ján Milčák, Ľubomír Feldek.

TOP5+ v slovenskej poézii pre deti 2022

Vydavateľstvo OZ FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania vydalo v roku 2022 dve výborné knihy poézie, ktoré výrazným spôsobom obohatili slovenskú poéziu pre deti. Konečne do slovenskej detskej poézie pribudli nové mená, ktoré priniesli niečo iné (bližšie Džiak, 2022b). Najnovšia zbierka básní *Čo by bolo keby* od Lenky Šafranovej vyniká originalnosťou a kniha *Ako Paľko Dobšínský zbieral rozprávky* od Silvie Kaščákovovej vyniká žánrovo, a to poéziou faktu. K poézii pre deti sa vrátili rozprávkari Ján Milčák v zbierke *Cukornička* a Ľubomír Feldek v titule *Rozprávkový zverinec*. Ako konštatuje Zuzana Stanislavová a kol. (2023), prínosnými kvalitatívnymi stimulmi pre slovenskú poéziu pre deti a mládež sú súťaž vydavateľstva Perfekt, ktoré od roku 2019 začalo popri súťaži o najlepšiu poviedku určenú deťom a nástrojným usporadúvať aj súťaž o najlepšiu báseň pre deti a mládež, a v poradí už

druhé monotematické číslo časopisu *Vertigo: časopis o poézii a básnikoch*. Zo spomínanej súťaže vydavateľstva Perfekt v roku 2022 vyšiel už tretí zborník víťazných poviedok a básní s názvom *Magnetická andulka*, časopis *Vertigo* po štyroch rokoch opäť oslovil súčasných autorov, z čoho vzniklo špeciálne číslo zamerané na detskú poéziu.

Keby každý taktó tvoril

Lenka Šafranová, literárna vedkyňa a vysokoškolská pedagogička, debutovala v roku 2018 zbierkou básní *post partum* (OZ FACE), adresovaných dospelému recipientovi. V roku 2022 opäť debutovala, tentokrát v literatúre pre detského čitateľa, a to básnickou zbierkou *Čo by bolo keby*. Slovo „keby“ sa väčšine dospelých spája najmä s negatívnou podmieňujúcou minulosťou – *keby som ráno skôr vstal,*

Hans Christian Andersen: Divé labute, 2002

Mária Ďuričková: Emčo, 1988

prišiel by som načas do práce; avšak deťom sa to predovšetkým spája s prianím, snívaním a fantáziou – *čo by bolo, keby som bol tieňom, drakom, stenou, čo má uši*. Takéto sú názvy prvých troch básní a takto autorka pokračuje v celej zbierke, ktorú tvorí dvadsaťsedem textov, vďaka čomu je kniha kompaktná.

V uvedenej želecej kompozícii textov sa prejavuje Šafranovej nápaditosť a vynaliezavosť. S podmieňovaním pracuje v širokej palete: abstraktnej (dierou v plote) – konkrétnej (stenou, čo má uši); ľudskej (kozmonautom) – prírodnej (morským vánkom) – animálnej (blchou v kožuchu) – predmetnej (šnúrkou na topánke). Tieto originálne perspektívy umožňujú dieťaťu pozrieť sa na svet z iného (dvadsiatich siedmich) uhla(ov) pohľadu a to je najväčším prínosom tejto knihy. Vďaka tomu sa detský recipient môže vžiť do kože iného, čo môže pozitívne formovať jeho empatiu a usmerňovať jeho prirodzený egocentrizmus.

Viacere texty majú silné pointy, napríklad báseň *Keby som bol padajúcou hviezdou* začína vymenovávaním toho, aké priania by detský lyrický subjekt splnil kamarátom, a premyslene končí rečníckou otázkou: „*Kto by plnil moje želania?*“. Len ojedinele sa žiada výraznejšia pointa (*Keby som bol cirkusantom*). Básne pôsobia jednotne, lebo sú prepracované aj z hľadiska motívov, napríklad v texte *Keby som bol ohňom* sa podnetne nahromadili slovesá súvisiace s ohňom: blčať, horieť, žiariť, páliť, jasať, prášiť a dymiť. Poetka v celej zbierke funkčne využíva frazémy, ktoré v danom kontexte nadobúdajú ďalší význam, názorovou ukážkou môže byť báseň *Keby*

som bol kaprom: byť sám sebou, neísť s húfom, plávať proti prúdu, držať sa nad vodou, preplávať životom, neležať hore bruchom.

Básne sú rytmicky a rýmovovo výborne zvládnuté. Ich ďalšou silnou stránkou je nenásilný humor, napríklad drak odmieta jest majetné princezné: „*Tým majetným dievkam / vravel by som dovi.*“, lebo: „*Žalúdok mám slabý / na tak ťažké kovy!*“. Autorka latentne tematizuje aj problémy detí, týkajúce sa najmä sociálnych vzťahov v rodine, škole, medzi kamarátmi, ale aj detskej nezbednosti či smútku z nešťastnej lásky (*Keby som bol liekom*). Túto miernu problémovosť vyvažuje napríklad textami z prírody, z ktorých vyžaruje pokoj (*Keby som bol morským vánkom*). Veľkým plusom knihy je jej atmosféra, lebo základom básní je dobro ako také (*Keby som bol stromom*).

Knihá môže mať výborné didaktické využitie v predškolskom a školskom prostredí, lebo básne môžu stimulovať tvorivosť žiakov. Ponúka sa najmä použiť tvorivé písanie pred čítaním, ako aj po čítaní textu. Ambivalentne sa môže hodnotiť vekovosť titulu, lebo zbierku tvoria básne určené rôznym vekovým kategóriám, od predškolského (*Keby som bol stonožkou*) cez mladší (*Keby som bol chybou v zošite*) až po starší školský vek (*Keby som bol smutnou vrábou*):

Keby som bol smutnou vrábou
rástol by som ako z vody.
Pri potoku, pri jazere,
kam si smútok sadnúť chodí.

Mal by sa o koho oprieť,
komu zveriť svoju trýzeň.

*Vyplakať sa do koruny,
povedať jej, čo ho hryzie.*

*Keby som bol smutnou vrbou,
snímal by som z druhých žiale.
Z veľkých strastí by som robil
iba celkom malé.*

*Išiel by som ku koreňom,
až do hĺbky modrej duše.
Odvalil z nej ťažký kameň,
ktorý sa jej nechtiac ušiel.*

Zbierka vyniká aj po ilustračnej stránke, desať veľkých ilustrácií pripravila Lana Zoldak (Ludmila Žoldáková), ktorá má svoj vlastný a rozpoznateľný štýl. V ilustráciách využila škandinávsku paletu farieb a geometrické tvary. Zaujímavosťou je, že postavám v ilustráciách nevidno do tváre. Detský čitateľ tak môže projektovať seba aj do ilustračnej zložky.

Konečne podnetná poézia faktu

V ostatných bilančných hodnoteniach slovenskej poézie pre deti a mládež možno postrehnúť častejšie sa objavovanie poézie, v ktorej sa autori snažia sprostredkovať detskému recipientovi fakty, avšak informatívna funkcia jednoznačne prevažuje nad estetickou. Konečne však vyšla poézia faktu, v ktorej dominuje estetická funkcia nad informatívnou. Silvia Kaščáková, vysokoškolská pedagogička, poetka, textárka a prekladateľka detskej i dospeljej poľskej literatúry, v roku 2022 debutovala v literatúre pre deti knihou *Ako Paľko Dobšinský zbieral rozprávky* (OZ FACE). Už názov naznačuje, že ide o literatúru – poéziu faktu, v ktorej

autorka predstavuje, ako sa z malého Paľka Dobšinského stal slávny zberateľ ľudových rozprávok.

Biografiu Pavla Dobšinského zobrazuje podnetným a kultivovaným spôsobom, pričom pôsobivo využíva prvky ľudovej rozprávky. Originálne je, že Dobšinského život predstavuje cez jeho detstvo. Detský čitateľ sa tak cez zážitok z narácie, rozdelenej do deviatich častí, dozvedá najmä o tom, ako sa z Dobšinského stal známy zberateľ, pričom do príbehu sú funkčne zakomponované reálie ako názvy miest kde žil a pracoval, či názvy rozprávok, ktoré zozbieral, prepísal alebo vymyslel: „*Ale chodil aj do krajiny, / ktorej na mape nikde niet. / Mal rád kráľovstvo fantázie, / vo svete ďalší krásny svet*“.

Texty sú rytmicky a rýmovovo veľmi dobre zvládnuté. Intertextuálne sa v nich autorka pohráva s názvami ľudových rozprávok a ich bytostami, ako napríklad Maruška, Černokňažník, Lomidrevo, Popolvár, Janko Hraško či Ďuro-trulo: „*Macochy, sestričky, čertiská, / vlky, jelenček, kozliatka, / fantázia sa nezamyká, / čaká vás skvelá prehliadka!*“. Tradičnosť vyvažuje termínmi zo súčasného sveta (hlavne technológie): „*Bolo to tak, či nebolo? / Odkiaľ mal tol'ké nápady? / Internet bol za horami, / kam chodil Paľko po rady?*“, čo môže detskému čitateľovi pomôcť lepšie porozumieť minulej dobe. Životopis malého Dobšinského Kaščáková pôvabne ozvlášťňuje o tematizovanie znakov ľudovej rozprávky a jej písanie: „*Nik, kto si začne s rozprávkou, / sa zlých koncov báť nemusí. / Väčšinou to tak dopadne, / že máva až tri pokusy*“.

Hans Christian Andersen: Divé labute, 2002

Titul *Ako Palcko Dobšinský zbieral rozprávky* nie je len oslavou Pavla Dobšinského, ale aj fantázie, ľudovej slovesnosti, spisovateľov, písania, kníh a rozprávok. Učelia primárneho stupňa vzdelávania by mohli túto knihu využiť ako úvod k ľudovej slovesnosti, rozprávke a Pavlovi Dobšinskému.

Veršovaný príbeh dotvárajú ilustrácie Zuzany Kucirkovej. Dominuje v nich šrafovanie, hnedá farba a jej odtiene, čím nadobúdajú tradičnú, nostalgickú atmosféru, ladiacu s témou knihy. Zaujímavé sú aj kompozične, keďže využíva fragmentarizáciu (ilustrácie detských rúk a nôh).

Veľmi zručné básne pre deti predškolského veku, ako aj prvočitateľov napísal známy prozaik a dramatik Ján Milčák. Zbierka *Cukornička* (Modrý Peter) je podobná jeho riekankovej knihe *Zo štyroch kapsičiek* (Mladé letá) z roku 1988. Autor sa zameriava najmä na ročné obdobia (od zimy do zimy), s čím súvisia prírodné a zvieracie témy, motívy a postavy, ktoré personifikuje. Lyrické texty navodzujú hrejivú atmosféru rodinného a prírodného priestoru: „*Poletujú vločky, / perie z bielej kvočky. // Z peria bude perina, / tak sa zima začína...*“. Recipientovi funkčne prispôsobuje jazyk, obrazné pomenovania či dĺžku textov, svojou krátkosťou a rytmickosťou sa približujú k riekankám: „*Sladučky sú náušničky, / štyri zrelé čerešničky. / Dve na jednom ušku, / dve na druhom ušku. // O chvíľu sú v brušku*“. Samozrejme, tým, že ide o prírodnú tematiku, miestami sa vyskytne konvenčnejší nápad.

Spomínanú pokojnú atmosféru podporujú celostranové ilustrácie Renáty Milčákovej, ktoré napriek svojej farebnosti pôsobia jemne. Tie spolu s veršami dieťaťu ponúkajú, ako výstižne konštatuje Gabriela Rakúsová (2022), radosť, lásku a číru prírodu v protiklade k pretechnizovanému, zdigitalizovanému a virtuálnemu súčasnému svetu:

Biele vlásy

*Žlté kvety púpavy,
ukryli sa do trávy.*

Miluje ich vietor.

*Ked' zostarnú,
zbelejú im vlásy.
Ten vietor ich odnesie
z veľikánskej lásky.*

Aktualizovaný zverinec vo veršoch

Tradičné rozprávkové a bájkové témy, postavy či motívy originálne aktualizoval Ľubomír Feldek v zbierke deväťnástich textov *Rozprávkový zverinec* (Perfekt, il. Peter Uchnár). Tento zverinec je:

*„jednoduchá vec!
Iba oči zavrieť treba,
zhasnúť lampu, nechať z neba
cez oblok vojsť zlatý svit –
a nemusíš nikam ísť.
Ten zverinec rozprávkový
sám dokáže k tebe prísť!
Snívať začni! Stačí začať –
hneď začuješ ticho kráčať
plno kopýt, láb aj labiek,
trepot krídel, čľapot žabiek“.*

Napríklad v *Novej rozprávke o repe* sa pointou v tradičnej kompozícii o ťahaní repy premyslene stáva čistota. Feldek teda stavia na vtíp, a tak sa čitateľ dozvie, ako dopadla svadba bociana a žaby, alebo ako dopadol vlk-vegetarián-trnkožravec či lietajúci dedko. Zdanlivá klasickosť naratívov sa stáva podnetom k hlbším úvahám, napríklad v texte *Prečo sa opica iba podobá na človeka* sa reflektuje charakter človeka, jeho ne-sloboda vo vzťahu k zvieratám a raju. V druhej polovici knižky sú básne inšpirované svetovými autormi non-sensu pre deti, ako napríklad Robert Desnos či Julian Tuwim.

Padišahova nevesta, 1983

Tretí ročník hľadania talentov

Sedemnásť ročník súťaže vydavateľstva Perfekt o najlepšiu poviedku a báseň určenú deťom a nástrojným priniesol zborník *Magnetická andulka*,¹ ktorý obsahuje trinásť básnických textov.² Samozrejme, medzi nimi sa nájdu aj štandardnejšie texty, väčšina trpí na rytmus a rýmy, predstavíme teda tie podnetnejšie. Hlavnú Cenu dieťaťa, ktorú vyberá kolektív žiakov štyroch základných škôl, získala báseň *Chválenkár* od Pav-

la Jurgu. Je to text charakteristický pre Jurgovu tvorbu, t. j. z prostredia školy s dôrazom na humor. Ako jasne naznačuje názov básne, autor v nej zábavne zobrazuje istý typ žiaka. Podobne ako v predošlom zborníku (pozri Dziak, 2022a), medzi najvydarenejšie texty

1 Garantom súťaže a zároveň zostavovateľom zborníka je Peter Karpinský.

2 Ilustrácie ku knihe vytvoril kolektív ilustrátorov zapojených do BIB-UNESCO workshopu Albína Brunovského.

možno zaradiť básne od Zuzany Martiškovej a Anny Timkovej Lazurovej. Martišková v básni *Pubertiak v zácvi-ku* vtipne reflektuje dospievanie a s tým spojené vyrážky na tvári tínedžera: „Predstaviť si dnešný deň / vôbec sa mi nedarí. / Netúžim hrať hlavnú rolu / v hororovom scenári“. Autorka opäť funkčne využíva lexiku mládeže. Originálna je báseň Timkovej Lazurovej *Strašikoniec roka*. Poetka z vyučovacích javov, ako napríklad násobilka, ypsilon a jota či noty, urobila mátohy na strašiplate: „Strašiť sa nás chystajú / preslávené esá, / ako prvá na parke-*te* / násobilka plesá“.³ Sémanticky najpodnetnejší je text Patrície Karnišovej s názvom *(Ú)let*. Významovú hru formálne naznačila už v názve, o bezpečnom a slobodnom (ú)lete uvažuje cez chlapčenský lyrický subjekt, balón uviazaný o jeho prst a dialóg s mamou, podporené aj grafickou stránkou. Dobrý nápad stvárnila Denisa Brliťová v básni *Slimák*, v ktorom premyslene využila riekanku s prekvapivou pointou. Tematicky je zaujímavý ešte text Renáty Korbovej *Dúhový most* o Braillovom písme a formálne báseň *Jednoslabičná* od

Jany Šimulčíkovej, vytvorená len z jednoslabičných slov.

Vertigo+ šou obrázkov a veršov

Už po druhýkrát vyšlo špeciálne monotematické číslo o poézii pre deti a mládež časopisu *Vertigo: časopis o poézii a básnikoch*, ktorý sa primárne venuje poézii pre dospelých.⁴ Prvý raz sa tak stalo v roku 2018, opäť sa teda spojili skúsení i začínajúci autori a výtvarníci, čo zas môže stimulovať súčasnú poéziu adresovanú detskému recipientovi.⁵ Najskúsenejší poet pre deti Valentín Šefčík v cykle nazvanom *Pozorovanie počasie* predstavil tri lyrickejšie prírodné texty. Z vyššie hodnotenej zbierky *Cukornička* uverejnil v danom čísle dve básne rozprávkar Ján Milčák. Texty pre deti napísali aj básnici primárne píšuci pre dospelých, a to Erik Ondrejčka, Ján Gavura, Eva Luka, Silvia Kaščáková, Lenka Šafranová a Peter Prokopec.

Ondrejčka sa prezentoval tak v hravom a humornom móde (*Roztrase-*ná* báseň*), ako aj v lyrickejšej polohe (*Kúzlo z rukáva*), z čoho by mala byť kniha. Svoje prvé autorské básne pre deti uverejnil šéfredaktor časopisu Ján Gavura, v ktorých stavia na zvieracie motívy a komiku. Vo svojskom štýle, načrtnutom v dvojknihe *Jemňacinky / Brutálničky* (2021, pozri Dziak, 2022a), pokračuje poetka Eva Luka. Číslo obsahuje aj dva texty z vyššie hodnotenej zbierky *Ako Paľko Dobšínsky zbieral rozprávky* Silvie Kaščákovvej, ku ktorým pridala aj dva nové *Hravé sonety – Nanukový a Lego*. Podobne Lenke Šafranovej vyšli k dvom básňam z vyššie hodnoteného titulu *Čo by bolo*

3 V nadväznosti na ich už viacero publikovaných textov, slovenská poézia pre deti a mládež by privítala debuty od Z. Martiškovej a A. Timkovej Lazurovej.

4 Časopis vydáva OZ FACE, jeho šéfredaktorom je vysokoškolský pedagóg, literárny vedec a básnik Ján Gavura.

5 Podobne sme konštatovali aj pri prvom pokuse tohto časopisu (pozri bližšie Dziak, 2019), pričom tento časopisecký stimul vyústil do debutových básnických zbierok pre deti Lenky Šafranovej, Silvie Kaščákovvej či Dávida Dziaka.

keby aj štyri nové texty z pripravovaného rukopisu. Tentokrát básne nebudú začínať vetou *Keby som bol...*, ale otázkou *Prečo...*, napríklad *Prečo čas po nociach nespí? alebo Prečo chobotnica nemá chobot? „Lebo robí ramená. / Vraj stíha až osem robôt, / niečo v mori znamená“*, čo potvrdzuje autorkinu originálnu tvorivosť. Aj Peter Prokopec uverejnil päť textov z pripravovanej knižky o malom pitbulovi menom Kayna.

Anna Timková Lazurová spolu so svojimi dvoma synmi Jankom a Paľkom, tzv. Timkotím, napísali detské básne: „...mamka, / si moja loď, / vyskočím na tvoju palubu, / budeme sa plaviť spolu // a zatvoríme oči, / aby sme nevideli / tmu...“. Timkovej Lazurovej vyšli aj tri básne z pripravovaného titulu literatúry faktu *Príbehy Kvetá (z) Herbára*, ktorého prozaickú časť napísal spisovateľ Peter Karpinský. Taktiež z pripravovaného rukopisu *Zápisník jedného chlapca* vybral päť textov Dávid Dziak, zobrazujúcich vzťah chlapčenského lyrického subjektu k mame, otcovi či dedovi. Číslo dotvára aj jedna prekladová báseň, a to *Oriešok* od poľského autora menom Igor Sikirycki, ktorú preložil Peter Milčák. Pod viacerými textami sú originálne tvorivé výzvy pre čitateľov: „Vezmi svoju obľúbenú báseň, prepíš ju na papier a rozstrihaj na slová. Hraj sa s nimi ako s dielikmi stavebnice. Postav báseň nanovo podľa vlastného návodu. Daj pozor, aby sa nerozpadla“, čo by mohli využiť učitelia. Okrem básnických textov 99 strán obsahuje aj pár prozaických. Pridanou hodnotou čísla sú ilustrácie deviatich výtvarníkov, napríklad Zuzany Kucirkovej, Kataríny Ilkovičovej, Ľudky Žoldákovovej, Michala Součeka a iných. ■

LITERATÚRA

- DZIAK, D., 2019. Zbierky rozkvitnuté, presadené, napadnuté škodcami, vyschnuté (Slovenská poézia pre deti 2018). In: *Bibiana, revue o umení pre deti a mládež*. Roč. 26, č. 4, s. 22 – 29. ISSN 1335-7263.
- DZIAK, D., 2022a. Básnické zázraky, zručné kúzla i falošné triky. Slovenská poézia pre deti a mládež 2021. In: *Bibiana, revue o umení pre deti a mládež*. Roč. 29, č. 3, s. 8 – 16. ISSN 1335-7263.
- DZIAK, D., 2022b. Nové mená v slovenskej poézii pre deti. In: *Knižná revue, mesačník o knihách*. Roč. 32, č. 11, s. 28 – 29. ISSN 1210-1982.
- RAKÚSOVÁ, G., 2022. Príťažlivé dvojautorstvo. In: *Knižná revue, mesačník o knihách*. Roč. 32, č. 12, s. 37 – 38. ISSN 1210-1982.
- STANISLAVOVÁ, Z., KLIMOVICH, M. a DZIAK, D., 2023. *(K)rok za (k)rokom v slovenskej literatúre pre deti a mládež. Hodnotové aspekty pôvodnej poézie a prózy v rokoch 1990 – 2021*. [online]. 2., rozš. a upr. vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Dziak1>
- Poznámka: Štúdia je čiastkovým výstupom grantového projektu KEGA č. 005PU-4/2021 *Zlatý fond literatúry pre deti a mládež (100 plus 1 najlepších kníh pre deti - 100 plus 1 najlepších kníh pre nástročných)*.

*Detská postava v slovenskej literatúre
na prelome 19. a 20. storočia.*

EVA PRŠOVÁ

Pačmagy trápiace solídny svet

„Pačmagami“ zvykli kedysi vo Zvolenskej stolici nazývať „nedorastených ľudí“, t. j. deti medzi desiatym až pätnástym rokom, ktoré trápili a znepokojovali solídny svet, trhali nohavice a prehánali sa so záplatami. Takto vysvetľuje slovo pačmaga Pavol Kuzmány v jednej z poviedok, v ktorej prostredníctvom chlapčenského rozprávača uvažuje nad jedinečnosťou fenoménu chlapčerstva či detstva.

Postava dieťaťa, najmä chlapca, ak neberieme do úvahy primárne didaktický zámer, sa v slovenskej literatúre spája v predrealistickom období predovšetkým so symbolickým rozmerom nevinnosti, bezbrannosti a sentimentálne ladeným dejom a až približne od polovice 19. storočia sa nachádza v spomienkovej a autobiografickej literatúre. V prózach autorov a autoriek sa využíva prednostne pamäťový materiál s oporou v emocionalite a zmyslovosti, ktorá funguje najsilnejšie, čím sa dosahuje a stvárnjuje autentická detská mentalita.

K prvým autorom, v ktorých tvorbe možno identifikovať takto koncipovanú detskú postavu a jej mentalitu, patria Gustáv Kazimír Zechenter Laskomerský, Pavol Kuzmány a Martin Kukučín. Chlapčenské postavy prvých dvoch autorov sú oveľa menej známe v recepcii ako početní protagonisti v detskom veku z realistickej tvorby Martina Kukučina.

Gustáv Kazimír Zechenter Laskomerský (1824 – 1908) síce prevažnú väčšinu svojich próz napísal v 70. rokoch 19. storočia, jeho príbehy s detskými hrdinami však zachytávajú obdobie 30. a 40. rokov, viažu sa teda na autorovo detstvo. Išlo prevažne o krátke formy humoristickej prózy ako črty, humoresky a poviedky z diela *Žarty a rozmary* (1907; pôvodne pod názvom *Zozbierané žarty a rozmary* z roku 1877). Vo väčšine poviedok z tejto zbierky sa objavujú chlapci i študenti ako hlavní aktéri deja alebo len v epizódnych pozíciách. No v po-

viedkach *Vianoce a Po siedme: Nepokradneš!* sa v rozprávaní dospelého rozprávača v prvej osobe vraciame do autorovho detstva a s istou mierou nadsádzky a humoru sme svedkami groteskných situácií a poriadnych huncútstiev vyparatených nielen pre hlad, ale aj pre chlapčenskú zvedavosť a nedočkavosť. V prvej poviedke zachytáva Laskomerský prvý vianočný deň v rodine niekedy koncom 30. rokov 19. storočia v Banskej Bystrici. Na banskobystrické prostredie a okolie odkazujú v deji chotárne názvy aj dediny ako Lupča a Moštenica. Jazyk nielen v tejto poviedke je z dnešného pohľadu archaický, pretkávaný nárečovými slovami, latinskými a nemeckými spojeniami a prísloviami, čo sťažuje porozumenie textu, okrem toho texty obsahujú menej dialógov, ale viac podrobných opisov prostredia, hlavne prírody, a náročný slovosled. Samotné rozprávanie má chudobný dej, je však príťažlivé a vtipné. Hneď zrána odchádzajú malí bratia po pôstnych raňajkách pozvať svojho najstaršieho, už slúžiaceho brata k sviatočnej večeri. Niekoľkohodinovú cestu absolvujú s vidinou obeda u bratovej gazdinej, ale ten už odišiel na bričku k rodičom, a tak musia tú istú cestu absolvovať znova a oveľa hladnejší ako ráno: „*Mojej mladej fantázii predstavoval sa svet ako hnilé, splesené jablko. – Kráčali sme rezko, tri kroky napred a dva nazad... Pod nohami nám vrzgalo, ale nám vrzgalo i v žalúdkoch... Srdce katolícke, ale žalúdok pohan.*“ (Laskomerský, nečíslovaná strana). Po návrate domov nedokážu odolávať nástrahám štedrej večere, nuž skončí jeden z chlapcov, rozprávač, v truhlici so všetkými čerstvo upečenými via-

nočnými koláčmi, zámok sa zasekne a nasleduje nedobrovoľný horúci koláčový kúpeľ: „*...keď som na lekvárnikoch už takmer dušu vypustil, naši kľúč a otvorili truhlu, z ktorej som vystúpil, vyzváraný ako Venuša z mora. Okolo krku držal ma objatý tvarožník, po nohaviciach a po lajblíku na prst lekváru, na tom nalepené opekance. Vyzeral som ako v najväčších sypaniciach. Tvár som mal obsypanú makom a na nose mi sedeli tri hrozička*“ (tamže). V závere poviedky reťazí autor humorné situácie v podobe gagov a do popredia vstupuje vizuálna komika.

Aj v druhej poviedke vystupuje jedlo v hlavnej úlohe, nie je to však hlad, ktorý prinúti hrdinu, opäť v autentickom priamom rozprávaní (aj keď je jasné, že ide o dospelého rozprávača) a expresívnom jazyku, kradnúť sušené slivky, orechy i lekvár z komory vlastných rodičov. A keďže do zamknutej komory sa nijako inak nedá dostať ako z pôjdu cez seno, hrdina je pri návrate hore vždy širší ako na ceste dole. Stane sa jedného dňa, že ho objaví pri plnení nohavíc matka. Práve v tejto časti dominuje v majstrovskom rozprávaní, ale aj opisoch, typická Laskomerského situačná komika až grotesknosť: „*Po krátkom rečníckom adagio pochyť maminka rázštep a začne ráňať. Predmetom toho ráňania, rozumie sa, bol som ja, „Poznať vraj strom po ovocí“, a prilepila mi pár bastonádov na podošvy... S veľkým chvatom začala za tým so zadnou štvrtkou mojej úzkostlivej bytosti polemizovať. (...) Nohavice pod remeňom pukli a ja (...) letím s veľkým hrmotom dolu, do náručia matkinho – ach, nie, prelomiac dieňca do sudov, jednou nohou do lekváru*

a druhou do múky. Servus!“ (tamže).

Protagonista oboch poviedok je mentálne sústredený na svoj cieľ bez ohľadu na následky, bez schopnosti vyhodnotiť vlastné konanie, je bezprostredný, naivný, ale úprimný. Je dôkazom, že esencia detstva je v každej dobe rovnaká, len sa menia okolnosti, v ktorých sa vždy a nanovo prejavuje. Odstup, ktorý má dospelý rozprávač, pomáha v kreovaní situačnej a vizuálnej komiky a sugestívnosti príbehu vy-

plývajúcej z kontrastu detskej naivity, radosti zo života a príjemných zážitkov a dospelého katarzívneho porozumenia a spomínania.

Pavol Kuzmány (1835 – 1900), bansko-bystrický rodák a syn evanjelického biskupa a literáta Karola Kuzmányho, prežil svoje detstvo aj prvé roky školskej dochádzky v rodnej Banskej Bystrici. Keď mal štrnásť rokov, jeho rodina sa presťahovala do Viedne, no vo

*J. Uličiansky: Adelka
Zvončeková, 1981*

väčšine svojich poviedok čerpá práve z obdobia detstva prežitého v Bystrici, ktoré sa mu tak hlboko vrylo do pamäti, že na sklonku svojho života napísal črty, poviedky a spomienkové prózy predstavujúce Bystricu s jej zákutiami, ulicami, námestím a trhoviskom tak živo, až máme dojem, že sa tam spolu s desať či trinásťročným chlapcom nachádzame aj my.

Predmetom zobrazenia v zbierke *Obrázky z malého mesta* je Bystrica, jej časti a jej ľudia, ale spomienky sú vyrozprávané z uhla pohľadu malého chlapca, ktorým Pavol Kuzmány v 40. rokoch 19. storočia bol. Preto sa v príbehoch objavujú detské postavy, prevažne chlapci v rovnakom veku ako rozprávač v čase, keď sa tieto príbehy ukladali do pamäti. V spomienkových prózach *Úhrad* či *Potopa* sa rozprávač vracia do časopriestoru detstva pri Banskej Bystrici, aby predstavil dávno zabudnuté, už bohato zastavané miesta v prírode, ale aj „hry“, ktorými si chlapci krátili čas, lebo zapáliť pušný prach pred dverami domu či vytopiť cigánsku chalupu považovali za náramne vtipné. V poviedke *Quasimodo* sa súčasný čitateľ môže dozvedieť o atmosfére 40. rokov 19. storočia v Banskej Bystrici, o divadelných, pre široké ľudové publikum upravovaných predstaveniach hrávaných potulnými divadlami v skomolenej nemčine, o hámorskom bábkovom divadle, o študentoch, učňoch a tovarišoch. Pre deti a študentov bolo každé predstavenie výnimočnou udalosťou, a preto nemohli na ňom chýbať. Okrem rozprávača a jeho kamarátov je príbeh aj o gymnazistovi Gustíkovi, ktorý sa pre dva groše za účinkovanie v komparze nechal vykúpať v orechovej vode, aby

získal tmavú farbu pokožky pre svoju postavu. Nielenže slúbené groše nedostal, prišiel o šaty a topánky a takmer aj o svoje študentské miesto tým, že porušil pravidlá školy. Gustík je síce len epizódna postavička, no realisticky vykreslená a charakterovo zodpovedajúca veku aj psychickému rozpoloženiu sklamaného chlapca.

Poviedkou *Pán Mokrý* sa autor pokúsil postaviť pamätník šafárovi a rodnému známemu s prezývkou Mokrý. V texte možno nájsť priame odkazy jednak na čas, v ktorom sa príbeh odohráva – „*Keď som mal ja a brat desať a jedenásť rokov...*“; „*Pamätám sa, že roku 1846 či 1847 padli veľkonočné sviatky pozde...*“ –, jednak na čas, keď príbeh vznikol – „*Veru, tie pstruhy, tie pstruhy! Koľko rás si na ne pomyslím, toľko rás mi ešte dnes, po päťdesiatich rokoch, vlnnú ústa*“ (Kuzmány, 1949, s. 43). V priamom rozprávaní sú priblížené autentické zážitky z výletu na Horehronie s pánom Mokrým pretkávané podrobnými opismi prostredia aj postáv. Dozvedáme sa aj o detskom vnímaní dospelého sveta, o rybačke na pstruhy či strieľaní slúk, o nocľahu v hostovskej izbe a prvom poháriku riedeného vína. Priveľkú pozornosť rozprávač kladie na rozhovory dospelých a pasívnu detskú účasť na popíjaní vína.

Bystrické letné ovocinárske trhy na rínku tvoria rámec poviedky *Pán Ujček*, v ktorej detský protagonista a rozprávač zároveň vo veku desať rokov prevedie čitateľa bystrickými ulicami, námestiami, predstavuje remeselníkov a jedinečné postavičky, ktoré má každé mestečko. Popritom spoznáваме identitu dieťaťa, aj keď artikulovanú dospe-

lým spisovateľom, s jeho detským hravým a aj naivným pohľadom na svet, ako to vidno pri obľúbenej zábave s čerešňovými kôstkami:

„A čímže si mu strelil?“

„Kôstkou z čerešne. A trafil som ho akurátne! Hneď prestal ohlasovať.“

„A nebál si sa, že ťa chytí a vymlátí?“

„Nie veru! Ved' sme dobrí priatelia.“

„A preto si mu strelil do ucha?“

„Preto veru!... Cudziemu by som si netrúfal.“

„(...) Ale ved' to ani tak nebolí, babka! Ukážem ti to hneď!“

A už som mal kôstku medzi palcom a prstom, hotový celkom dobrodušne strieľať a ukázať babke, aký som šikovný“ (tamže, s. 12).

Nie je to ešte aspekt dieťaťa, ako ho poznáme z modernej literatúry, ale psychicko-mentálne usstrojenie hrdinu je autentické práve preto, lebo ide o spomienkovú prózu. Aj rozhovorom s ujčekom Ferkom smeruje k ubezpečeniu, že v detskom svete chlapcov sa ani po rokoch nič podstatné nezmenilo:

„A škriabal si sa tiež na stromy, ujček Ferko?“

„Škriabal, škriabal, a dost!“

„A nikdy si si neroztrhol nohavice?“

„Ja som ani v inakších nechodil ako v zaplátaných.“

„A v nedeľu a na sviatky?“

„To som trhal nové!“

Podíval som sa na ujčeka. Ani som nechcel veriť, že tento veľmi čisto, po pansky oblečený starý pán bol tiež raz „pačmagou“, že trhal nohavice a preháňal sa so záplatami“ (tamže, s. 17).

Samotný autor je v rozprávaní dvojediný: v chlapčenskom rozprávačo-

vi ako projekt spomienkového sveta a je aj v postave starého muža, ktorý si v konfrontácii s prítomnosťou a jej detstvom overuje vlastnú podstatu a existenciu preň miznúceho sveta. Vypožičal si postavu spred mnohých desaťročí, aby aj do nej implantoval vlastné detské prežívanie.

Kuzmányho chlapčenské postavy, napriek tomu, že nie sú primárnym cieľom literárneho zobrazenia, zostávajú originálnym príspevkom do slovenskej literatúry s detským hrdinom, navyše v priamom subjektívnom rozprávaní.

V realistickej próze sa podľa H. Jakubíka tematika detstva spracovávala dvoma prístupmi: detstvo bolo vnímané optikou dospelých autorov/autoriek, pričom spomienky na vlastné detstvo sú obohatené o odpozorované modely správania zo života, preto ide viac-menej o autobiografické prózy s dominanciou spomienky. Pri druhom variante je detstvo zobrazované ako prežívanie udalostí z pohľadu samotného dieťaťa (Jakubík, 2016, s. 28 – 29). Ale obidva tieto prístupy môžu byť aj syntézou v príbehu dieťaťa, veľakrát s rozprávaním v prvej osobe, obohatenom o autorské spomienky na vlastné detstvo, ktoré sa stali inšpiráciou pri vytváraní novej postavy a jej príbehu.

Takéto postavy chlapcov s autobiografickými prvkami, ale zároveň svojbytné, vytváral **Martin Kukučín (1860 – 1928)** v cykle školských poviedok.

Celú škálu chlapčenských protagonistov z gazdovských, sedliackych i chudobných rodín oživuje Kukučín v mnohých poviedkach a novelách. Protagonisti sú determinovaní dedin-

ským životom, finančnými možnosťami a hodnotovým rebríčkom rodičov, tradíciou vtedajšej dediny a jej zvykmi. Za všetky Kukučínove detské postavy prehovorí gazdovskí chlapci, ktorým rodičia vybrali vzdelanie, aby im zabezpečili lepší život, a chlapec, ktorého pozícia v rodine ho predurčuje k tomu, aby sa vyučil remeslu a dokázal sa o seba postarať sám.

Chlapec v poviedke *Velkou lyžicou* žije v rodine, ktorá sa vymyká dedinským tradíciám a zvyklostiam. Je jedináčik, no napriek tomu dali jeho rodičia pri rozhodovaní o synovej budúcnosti prednosť štúdiu pred gazdovstvom. Meno Cyril, vo vtedajšej dedinskej komunite nezvyčajné, akoby mu predurčilo, že „mal chlapec na svoj vek mnoho rozumu“. *Otec nevedel sa prenaďovať, kde sa v ňom toľká múdrosť berie. Čo povedal, mohlo sa hneď za ním spisovať* (Kukučín, 1963, s. 49). Pre Ferancovcov vyštudovaný syn jedináčik znamenal v ich očiach šancu na lepší a dôstojnejší život a prostredníctvom syna si pomaly uskutočňovali svoj „ružový sen“, hoci pre ostatných dedinčanov bolo nepochopiteľné, aby „dakto, čo má len jedno dieťa, i to poslal preč, a to ani nie na remeslo, ale kdesi do škôl“ (tamže, s. 50). Vnútorň svet protagonistu je v ostrom kontraste jednak voči predsudkom dedinčanov a jednak voči predstavám rodičov, on túži byť obyčajný chlapec, túži sa hrať s ostatnými deťmi, liezť po stromoch a jesť kradnuté višne z farského stromu. Keďže táto poviedka vznikla pravdepodobne v čase autorových pražských štúdií, je presiaknutá motívmi neistoty a opustenosti, smútku a melanchólie. Aj v poviedke *Do školy* dominuje motív sily

vzdelania, no dôraz sa kladie predovšetkým na vnútorné prežívanie hlavného protagonistu. Ondrej Rybár ako mladší syn v gazdovskej rodine musí odísť do školy, lebo gazdovstvo zostáva najstaršiemu synovi. Cíti nespravodlivosť, lebo jemu sa do sveta nechce a rád by zostal v rodnom hniezde, ktoré pozná. Koniec vakácií je pre chlapca najťažším okamihom v jeho študentskom živote, akokoľvek si uvedomuje záväzok voči očakávaniam rodičov. Kukučín nevyjadruje emócie svojich postáv a prehovorov o nich explicitne, dokonca jeho detské postavy vo väčšine poviedok nepotrebujú ani pozíciu rozprávača, autor má na realizáciu vnútorného sveta celú škálu opisných prostriedkov. Nielen Ondrej stráda citovo a nerozumie tomu, prečo musí odísť z miesta, kde sa cíti šťastný, autorovi sa nezvyčajne autenticky podarilo vystihnúť citové rozpoloženie matky, ktorá absolvuje so synom a mužom pešo dlhú cestu, len aby bola čo najdlhšie so svojim milovaným synom: „Iba mať tuší, prečo plače jej dieťa“ (...) „Akoby ho chcela utíšiť, hľadá ho po hlave a tisne ju k svojim rozbúreným ňadrám.“ „Opiera bradu do dlane a hľadá do zeme. Nadchodí na ňu žiaľ...“; „Mať je najsmutnejšia. (...) Vystrela za ním ruky, akoby ho volala nazad, alebo žehnala – a hradská cesta je zase prázdna“ (Kukučín, 1963, s. 36 – 40).

Ďalšou Kukučínovou detskou postavou je Maťko z poviedky *Z teplého hniezda*, ktorý odchádza vyučiť sa remeslu niekam na juh krajiny. Výber remesla veľakrát nezávisel len od rozhodnutia rodičov, ale aj dedinských remeselníkov. Preto je Matejev odchod na učenie rituálnou záležitosťou blízkej

aj vzdialenej rodiny, dedinských remeselníkov, ktorí doňho vkladajú nádeje, preto sklamať ich by bolo hanbou pre rodinu aj dedinu. Rozlúčka či odobierka trvá aj celý deň, má obradný charakter a pravidlá v lúčení a obdarúvaní. Objektívny rozprávač informuje aj o tichom smútku a strachu hrdinu, odkrýva vnútorný svet dieťaťa cez pohnuté emócie pri rozlúčke aj vnútorný emocionálny svet chlapcovej matky a Matejových bratov. Pre všetkých je odchod chlapca do sveta smutnou udalosťou, len otec musí svoje emócie ovládať, lebo on je najvyššia autorita v rodine a od neho vyšlo aj rozhodnutie poslať syna do sveta.

Obrazy rozlúčky hrdinu so svojim domovom a vnútorné emocionálne vypätie boli úplne nové prvky v próze s detskou postavou. Expresívne pasáže, vnútorné monológy a nevypovedané slová dávkuje Kukučín výnimočne citlivo, no s dostatočným odstupom zdôraznenej spomienky, aby práve na osude chlapca sprítomnil nielen vlastný osud, ale aj osudy mnohých bezmenných dedinských chlapcov či detí z konca 19. storočia. ■

LITERATÚRA

- JAKUBÍK, H. Dieta a detstvo v próze slovenského realizmu. In: *Obraz dieťaťa a detstva v textoch umeleckej literatúry*. Banská Bystrica, 2016.
- KUZMÁNY, P. *Rozmarné črty*. Tatran, 1949.
- POLIAK, J. 1963. Kukučínove rozprávky o detských a študentských rokoch. In KUKUČÍN, Martin. 1963. *Spod školského prachu*, s. 281 – 291. Bratislava 1963.
- PRŠOVÁ, E. Chlapec a chlapčensstvo v slovenskej literatúre pre deti a mládež. In: *(Po)Etika umeleckej tvorby pre deti a mládež*, s. 226 – 235. Prešov, 2021.
- SLIACKY, O. *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960*. Bratislava, 2005.
- SLIACKY, O. Jeho i naše Mladé letá. In: *Bibiana, revue o umení pre deti a mládež*, XVII, 2010, č. 2, s. 38 – 47.
- ZECHENTER LASKOMERSKÝ, G. K. *Žarty a rozmary*. Dostupné online: Gustáv Kazimír Zechenter-Laskomerský: *Žarty a rozmary (Malý omyl)* – elektronická knižnica (sme.sk)

BIBIANA spomína

Vo veku 73 rokov zomrela dramaturgička a scenáristka Eva Čárska. V BIBIANE pracovala od roku 1996 do roku 2011, podieľala sa tu na takmer dvesto programoch a výstavách. V roku 2001 založila prehliadku alternatívnych a bábkových divadiel pre deti Hráme pre vás, v ktorej desať rokov pôsobila ako programo-

vá riaditeľka. Vytvorila viacero bábkových scenárov pre Slovenskú televíziu a medzi rokmi 1985 až 1995 viedla Detské divadelné štúdio v PKO v Bratislave. Bola predsedníčkou medzinárodnej bábkarskej organizácie Slovenského centra UNIMA.

Viac o Eve Čárskej prinesieme v ďalšom čísle. ■

SILVIA KAŠČÁKOVÁ

Ako Paľko Dobšinský zbieral rozprávky

Fintice, OZ Face, 2022, il. Zuzana Kucirková, 48 s.

Po pomerne dlhom období ticha v básnickej tvorbe pre deti, keď hodnotovú latku detskej poézie držali viac-menej len osvedčení autori staršej a strednej generácie a noví autori produkovali diela nanajvýš štandardnej hodnoty, sa v posledných dvoch rokoch zablysko na lepšie časy: v roku 2022 sa objavili hneď dva pozoruhodné básnické debuty, ku ktorým sa v tomto roku pripája tretí. Po vydavateľstve Perfekt, ktoré vo svojich periodických zborníkoch v posledných rokoch ponúklo priestor už aj básnikom, sa ako aktívne ukázalo vydavateľstvo Občianskeho združenia FACE sídliaace vo východoslovenskej obci Fintice. Vede ho básnik, literárny vedec, prekladateľ a vysokoškolský pedagóg Ján Gavura. Jeho básnická duša sa nezaprie ani na vydavateľskom poste a to prináša ovocie aj vo veršovanej tvorbe pre deti.

Spomedzi trojice mladých autorov sa najprv krátko venujme básnickému debutu **Silvie Kaščákovovej** *Ako Paľko Dobšinský zbieral rozprávky* (2022). Zbierka deviatich epicko-reflexívnych básní smeruje k posilneniu „vecnosti“ súčasnej poézie prostredníctvom práce s faktami. Autorka sa totiž sústredila na zámer sprostredkovať deťom osobnosť nášho najvýznamnejšieho zberateľa a upravovateľa ľudových rozprávok. Nepočína si pri tom zle. Dokázala sa úplne vyhnúť nebezpečenstvu popisnosti aj falošnej piety, aká často zaznieva z rozprávania o významných osob-

nostiach pre deti. Zachovala civilný ráz podania a v krátkych veršovaných epizódach sprostredkovala detskému čitateľovi hravým, pravidelne rytmickým veršom vtipne modulovanú informáciu o tom, že aj veľikáni ducha boli kedysi deťmi, dopúšťali sa šibalstiev i neposlušnosti, snívali a spriadali plány. Je to však najmä láskavá správa o tom, kde sa v Dobšinskom zrodil vzťah k ľudovým rozprávkam, ako sa pretavil do putovania za nimi, zapisovania a cizelovania ich dejov, ako tvrdošijne i namáhavo išiel za svojim cieľom a aký poklad nám v ľudových rozprávkach zanechal. Autorka tento svoj zámer realizuje pomocou fragmentov, ktorými rozprávač vybrané okolnosti jeho života iba naznačuje, sústrediac sa na hravú reflexiu spriadanú akoby spoločne s detským adresátom. Kládne mu úsmevné otázky, pracuje s náznakmi, a akoby mimovoľne modeluje pred jeho očami obraz Pavla Dobšinského ako chlapca, ktorý sa od ostatných líšil azda len tým, že natrvalo podľahol čaru ľudových príbehov. Lepší vstup do sveta takto evokovaného rozprávkara, ako je úvodná báseň *Kde bolo, tam bolo*, si autorka nemohla vymyslieť; ide o vtipným náznakom vyjadrenú poetickú poklonu rozprávke a jej zberateľovi. A takto, v náznakoch, vtipne a poeticky spracovala Kaščáková aj vybrané vecné fakty o Dobšinskom. Napríklad, že to bol spisovateľ, že od malička bol obklopený rozprávkami (epizóda *O sne*), za príbehmi putoval, počúval ich a potom zapisoval (*O ceste*), odkazuje na rozdiel v podmienkach písania v minulosti a dnes (*O iskre*). Rozprávanie o osobnosti autorka umne vedie cez alúzie ľudových rozprávok,

ktoré poznáme z Dobšinského zbierok. Nenápadne upozorňuje na dôležitosť snívania a fantázie pre tvorbu (*O fantázií*). Napokon v básni *O konci* vyúsťuje táto reflexia o rozprávke a rozprávkarovi do apoteózy rozprávkového optimizmu. Záverečnú báseň *Prach* možno vnímať aj ako odkaz týkajúci sa večnosti rozprávky a pamiatky na Dobšinského, ktorý rozprávku pre nás zachoval.

Silvia Kaščáková sa teda úspešne pokúsila poeticky priblížiť deťom osobnosť našej klasiky. Spomedzi precízne vypracovaných veršovaných mikropříbehov sa v istom zmysle vymyká báseň *O lenivosti*. Na pozadí ostatných, v ktorých autorka obratne pracuje s narážkami, symbolmi, metonymiou, je táto báseň zrazu príliš explicitná a moralizujúca. Práve v tejto básni to občas aj rytmicky „zaškrípe“. Nápad s motívom lenivosti, ktorý mal zrejme dokresliť profil Dobšinského ako obyčajného chlapca, nie je teda najšťastnejší. Ako celok je však kniha zaujímavým a čitateľsky príťažlivým, ba veľmi užitočným projektom, ktorý bezpochyby ocenia učitelia i malí recitátori.

LENKA ŠAFRANOVÁ

Čo by bolo, keby

Fintice, OZ FACE, 2022, il. Ludmila Žoldáková, 45 s.

Lenka Šafranová debutovala veršami pre dospelých. V tvorbe pre deti je jej prvou knihou zbierka reflexívnej poézie *Čo by bolo, keby* (2022). Už názov a potom zámerne použitý stereotypný incipit všetkých básní (*Keby som bol...*) napovedá, že v zbierke bude dominovať hra s detskou predstavivosťou. Verše sú skutočne vytvorené s vedomím, že fantázia a výmyselnosť predstavujú prirodzený spôsob detského

sebapoznávania aj poznávania a zažívania sveta. Spontánnosť výmyselného procesu, radosti z hry s vlastnou fantáziou a s jazykom umocňuje štylizácia veršov do podoby priamej výpovede detského lyrického subjektu. Do hravosti veršov organicky zapadá bohaté a funkčné využitie frazeologizmov. Autorka ich používa na vytvorenie významovej vertikality básní – netextového priestoru, v ktorom sa zrkadlí vnútorný svet detského subjektu s jeho radostami aj problémami. A tak jazyková a tematická hravosť vyjadruje opojenie silou vlastnej predstavivosti, ale aj neuspokojenú detskú zvedavosť na tajomstvá dospelých, potrebu ústretového, chápaného sociálneho priestoru, potrebu byť úspešný a vyhnúť sa tak výčitkám pre problémy v škole, mať rešpekt v spoločnosti rovesníkov i dospelých, vedieť sa postaviť proti agresivite. V niektorých veršoch rezonuje potreba rozdávať radosť („*Keby som bol smutnou vírbou, / snímal by som z druhých žiale. / Z veľkých strastí by som robil / iba celkom malé.*“, s. 41). Frazeologizmy teda nenápadne šifrujú túžby, potreby a problémy súčasných detí. Ich prezentovanie je fragmentárne a vytvára vo veršovaných vtipných reflexiách čosi ako ponornú riekku pod hladinou jazykovej komiky a fantázie, ktoré sústreďujú pozornosť čitateľa na seba. Nepokoj zostáva nenápadným, ale neodškriepiteľným rozmerom optimisticky a humorne modulaného detského sveta. Vnímavému čitateľovi však určite neujde. Básne uspokojujú detskú potrebu slobodnej hry, ale nájdeme v nich narážky aj na dobu pandémie ako na čas, ktorý človek (dieťa) nútene strávil so sebou samým a ktorý mu tak poskytol možnosť viac

Karol Plícka: Zámok na horúcom mori, 1995

rozmýšľať o sebe, lepšie spoznať svoje pocity a svoju osobnosť. Na tejto báze básne vysielajú k čitateľovi optimistickú správu o tom, že pomôcť v ťažkostiach nám môže smiech a schopnosť pozrieť sa na veci z nekonvenčného uhla. Priliehavo k tonalite reflexií si autorka zvolila verš, ktorý inklinuje k trochejskému rytmu, čo podporuje hravosť a melodickosť tejto poézie. Autorka pracuje s rytmom veršov precízne, šikovne sa vyhýbajúc stereotypu, aký by pri trochejskej tendencii mohol veršu ľahko hroziť.

DÁVID DZIAK

Zápisník jedného chlapca

Fintice, OZ FACE, 2023, il. Katarína Ilkovičová, 48 s.

Posledný z trojice básnikov – debutantov, **Dávid Dziak**, vstúpil do literárnej tvorby pre deti zbierkou originálnych próz *Pod' do rozprávky* (2022). *Zápisník jedného chlapca* je teda jeho druhou knižkou pre deti, ale mnohé z básní boli publikované aj v časopise Slniečko.

Verše Dávida Dziaka sú podobne, ako verše Lenky Šafranovej, reflexívne a štylizované ako priama výpoveď detského lyrického subjektu; v súlade s názvom zbierky vyznievajú však ako záznamy z denníka. V tom zmysle majú charakter intímnej výpovede súčasného dieťaťa o tom, čo ho znepokojuje v jeho najužšom životnom priestore, ako to prežíva a ako a kde hľadá záchytné body v stave neistoty. Životný pocit vyjadrený v týchto veršoch nie je teda šantivo humorný, hoci humor vystavaný na báze detského aspektu (detskej naivity) veršom nechýba a jeho prítomnosť im zabezpečuje optimistický rozmer. Dziakovu poéziu však v značnej miere charakterizuje

vzdor („*Nebaví ma to tu! / tresknem tak dverami / že rodičia uvidia slané hviezdy*“, s. 4), neistota a potreba opory, rozčarovanie („*Odletím do neznámych častí vesmíru / budem tam hľadať / čo tu dole neviem nájsť*“, s. 6), zraniteľnosť, túžba po obnovení narušenej harmónie v rodine („*Zostrojím stroj času / a vrátim sa do škôlky / kde ma vyzdvihovali obaja rodičia*“, s. 35). Z podložia veršov sa však nevytráca vôľa lyrického subjektu k aktivite, teda typický rozmer detského sveta, rovnako ako ani túžba prekonať absolútne: „*Vystrúham si poriadny luk / k šípu priviažem lano / a vystrelím ho do neba / a tak nebo pritiahnem k zemi / aby aspoň na chvíľku / prišli dedo s babkou na návštevu.*“ (33). Na nálade, akú Dziakova poézia vyvoláva, sa veľkou mierou podieľa domov ako istota hniezda a nepokoj z pocitu ohrozenia tejto istoty. Domov je zastúpený najmä matkou a niekoľkými typickými fyzikálnymi reáliami. Mnohé verše vyjadrujú disharmóniu, tenziu vyvolanú pocitom jeho narušenej funkčnosti, nedostatkom pozornosti zo strany rodičov, pričom sa autor rád vyjadruje prostredníctvom vesmírnych symbolov: „*Snáď mi Správca vesmíru dovolí / nazbierať si pár hviezd / a nalepiť ich na steny / nášho domu / aby rodičom zasvietili smerom / k mojej izbe.*“ (s. 16). Vesmírne motívy (Mesiac, Slnko, hviezdy, kométa, raketa) a ďaleké vesmírne priestory, ku ktorým a do ktorých sa utieka, pôsobia v poézii D. Dziaka ako výraz potreby uvoľniť pocitovanú tenziu, vyjadriť vlastnú bezmocnosť, hľadať únik od prízemnosti a neuspokojivosti okolia. Niekedy je to pre lyrický subjekt aj prostriedok vytrstania dospelých za pocitovanú krivdu. Ale aj pri

tých najväčších úletoch do vesmíru ho na zemi drží láska – metafora matkinho prsta a pod.

Verše Dávida Dziaka obnažujú imaginárnu detskú dušu v stave túžby po pozornosti, po pokoji a pohode, v stave zmätku a bezradnosti, keď citlivo vníma napätia vo svojom okolí, obavy z možnej nelásky a možného odchodu jedného z rodičov, potrebu emocionálnej úplnosti domova. Pre zaznamenávanie záchvevov detskej duše, akými táto poézia je, bol najlepším riešením civilne, až prozaicky vyznievajúci voľný verš, ktorý si autor zvolil. Krátke veršované útvary sú mnohokrát tvorené len jedinou súvetnou výpoveďou, rozlievajúcou sa do riadkov. Jemná a zmysluplná práca so symbolikou nabíja básnické výpovede vysokou dávkou poetickosti a hravosti na detský spôsob. Zmysel, posolstvo tejto poézie má silu zasiahnuť čitateľa veľmi hlboko.

To, čo tri nové básnické diela v kontexte slovenskej veršovanej tvorby pozitívne zviditeľňuje, je jednak vypracovaná poetika a veršová technika, jednak aktuálnosť tematiky. Nezanedbateľná je však aj pôvabná výtvarno-grafická úroveň jednotlivých básnických zbierok. Jemné, pastelovou kresbou realizované a na detail zamerané výtvarné komentáre Zuzany Kucirkovej reagujú najmä na rozprávkové alúzie v textoch Silvie Kaščáckovej a na jej nenápadnú konfrontáciu minulosti so súčasnou civilizáciou. Ilustrácie mladej výtvarníčky Ludmily Žoldáckovej majú akvarelový výzor a sledujú snívú atmosféru veršov Lenky Šafranovej. Knihu Dávida Dziaka ilustrovala renomovaná ilustrátorka Katarína Ilkovičová. Jej obrázky sú zaujímavé prevahou modrej farby a smerovaním

pohľadu spravidla zdola nahor. Sleduje tak túžbu lyrického subjektu odpútať sa od prízemnosti, vyletieť vo vertikále, prípadne sa uzavrieť vo svojej bubline.

ZUZANA STANISLAVOVÁ

EDWARD VAN DE VENDEL

Lišiačik

Bratislava, Stonožka, 2021, il. Marije Tolman, 88 s.

Edward van de Vendel je holandský spisovateľ, ktorý predtým ako začal písať knihy pre deti, pôsobil ako učiteľ a riaditeľ školy. Získal viacero holandských ocenení, napr. *Zlatý bozk* za najlepšiu knihu pre mladých dospelých a *Striebornú ceruzku* za najlepšiu obrazovú knihu. Marije Tolman vyštudovala grafiku a typografiu na Kráľovskej akadémii v Haagu a ilustráciu a dizajn na Univerzite v Edinburgu. Vo svojej tvorbe využíva najmä kombinované techniky (napr. fotografiu, risografiku, ceruzku, perokresbu, linoryt s maliarskymi technikami ako je akryl, gvaš a pod.).

Príbeh o Lišiačikovi sa začína vizuálnou sekvenciou piatich dvojstránok bez textu. Lišiačik najprv z diaľky pozoruje vtáčikov rôzneho druhu, potom ich nasleduje v rade až napokon napodobuje spôsob ich letu. Na ďalších dvoch dvojstránkach zaujme Lišiačika pár fialových motýľov, ktoré sa stanú centrom jeho záujmu. Rozhodne sa ich preto nasledovať, zoskočí z útesu, zraní sa a prisní sa mu zvláštny sen. Sen je Lišiačikovou rekapituláciou života. Tu sa vytvára hranica medzi realitou a snom. Zatiaľ čo realita je výtvarne znázornená kombináciou fotografie, kresby, pastelu a akvarelu, snová časť vynecháva fotografiu. Ilustrátorka zároveň využíva aj iný spôsob radenia ilustrácií a vinety na bielom podklade.

Zmena nastáva aj vo verbálnom texte. Sen, ktorý sa Lišiačikovi prisnil, je viac popisný a zameriava sa na zmysly (zrak a vnímanie svetla a tmy, vôňu, chuť, hmat, vnímanie tepla, pohybu a pod.). Lišiačik sa v sne stáva opäť maličkým Lišiačikom a pripomína si všetky príjemné chvíle – sníva sa mu o voni mamy, mlieka a myšky. Sníva sa mu aj o hre s bračekom a líštičkami, o lovení. Približne v polovici knihy je sen narušený návratom do reality. Paralelne sa vytvára príbeh k rozprávaniu zo začiatku knihy. Čitateľovi sa predostiera päť dvojstránok bez textu. Hlavnou postavou je ryšavý chlapček, ktorý tu figuruje ako analógia k zvieraciemu hrdinovi. Podobne ako Lišiačik, chlapček pozoruje vtákov, nasleduje ich a napodobňuje ich let. Snový príbeh pokračuje napomínaním Lišiačika otcom pred všetkými nástrahami: „Kto je zvedavý,

ten si koleduje.“ Druhá časť príbehu sa preto viac zameriava na nebezpečenstvo a neprijemné chvíle, ktoré Lišiačik prežíva. Sníva sa mu o nebezpečenstvách, ktoré na neho číhajú, napr. draví vtáci alebo ľudia. V tomto sne sa mu kvôli zvedavosti zasekne hlava do pohára a následne ho chlapček vyslobodí. Lišiačik tak balansuje, prečo sa mu zdajú príjemné aj zlé chvíle.

Prekvapenie nastáva, keď sa Lišiačikovi prisní pár fialových motýľov. Ako sa za nimi rozbehne, padne z útesu. Celá udalosť sa čitateľovi znovu „odohrá“, tentokrát ako filmový pás v červených a sépiových farbách. Lišiačik vidí seba, ako leží na zemi a premýšľa, ako to s ním nakoniec dopadne. Nasledujúce stránky tvoria celostranové ilustrácie s minimom textu. Chlapček prichádza k Lišiačikovi a podobne ako v sne ho zachraňuje. Lišiačik sa pomaly pre-

J. Uličiansky:
Adelka Zvončeková, 1981

búdza a stretáva so svojou rodinou. Záver knihy je interpretačne otvorený a prináša nejednoznačnosť a s ňou vynárajúce sa otázky: „*Tak teda Lišiačik otvorí oči. Pretože je všetko v poriadku. Alebo nie? Hohó, počkaj ešte! Už niet nijakých motýľov, pravda? Pretože za nimi sa Lišiačik už nikdy, nikdy nerozbehne! Ale áno, Lišiačik, motýle veru sú. Len nie fialové.*“

Text a obraz navzájom úzko kooperujú. Text, najmä v snových pasážach, pripomína prúd vedomia ako voľný tok myšlienok Lišiačika. Myšlienky sa mu v sne vyjavujú v podobe spomienok na mamu a prvé hry so súrodencami, ale aj na nebezpečenstvá. Autor textu cez ne apeluje najmä na zmysly a pocity, ktoré sú veľmi citlivo znázornené aj v ilustráciách. Kniha sa metaforicky sústreďuje na oslavu radostí, ale upozorňuje aj na strasti života: „*Lišiačik si zrazu spomenie, čo ho naučila mama-líška: ako sa schúliť a zakryť vlastným chvostom, keď je zima, keď sú zlé dni a keď je na teba zlý celý svet.*“

Cez nevšedné ilustrácie môže detský čitateľ súcitiť so zvieratkami, ktoré majú o Lišiačika strach, ale zažívať aj radosť, keď sa po páde postupne zotaví. Kniha je ukončená nejednoznačne, preto môže čitateľa nabádať k viacvrstvovým úvahám, napr. či sa Lišiačik po tejto skúsenosti trochu ponaučil a či ostane naďalej stále hravým a zvedavým.

VERONIKA ČIGARSKÁ

EVA BORUŠEVIČOVÁ

Dokonalé dieťa

Bratislava, Slovart, 2023, il. Ivana Šáteková. 111 s.

Všeobecne je známy fakt, že najťažšie je tvoriť pre tínedžerov. Či už knižne alebo mediálne. Mnohé pokusy nepre-

šli, pohoreli prv, než sa dostali do pozornosti vytúženého príjemcu.

Ale aký je tento príjemca? V jednom maile ho anonymná autorka definovala nasledovne: „**Když vidím ty zruděné mátohy s telefony v rukou, kteří stále něco ťukají (s hrubkami, které ani nevymyslíš), něco čtou a přitom nepřečetli žádnou pořádnou knihu. Maximálně stupidního Harry Pottera, z kterého se stala kniha knih, skoro Bible. Vidím kolem sebe, jak rodiče posílají děti do prestižních drahých škol, kde se naučí anglicky říkat slovo "nevyrukavičkovanější", ale přitom je nenačili česky říci Dobrý den, Děkuji, Prosím, nebo Prosím, sedněte si.**“

Iste, možno je to prehnane negatívne definovaný obraz dospievajúcich detí, nemusíme s ním súhlasiť, ale zamyslieť sa je isto potrebné a to urobila vo svojej knihe *Dokonalé dieťa* známa autorka Eva Boruševičová, hoci jej tínedžer je z trochu iného cesta. Širšiemu publiku ju vari netreba predstavovať, je známa ako scenáristka, režisérka, autorka kníh pre deti, mládež i dospelých. V televízii od začiatku pracovala na vysielaní pre deti (*Od Kuka do Kuka*), čo poznačilo aj jej následnú tvorbu, nevynímajúc spomenutú publikáciu.

Ale vráťme sa k tínedžerom, lebo aj hrdina spomínanej knihy patrí do tejto vekovej kategórie. No prv, než sa jej venujeme, musíme poznamenať, že autorka nikdy nevytrháva svojho hrdinu z prostredia, v ktorom žije, neobviňuje ho a nekritizuje bez prihladnutia na všetky okolnosti, ktoré na detského hrdinu číhajú. Ak povieme, že sa dokáže vžiť do „kože“ tínedžera, musíme hneď dodať, že rovnako „súcíť“ aj s jeho rodičmi, no zároveň sa nikdy nestotož-

ňuje s nikým a svojím originálnym spôsobom s trochou irónie poukazuje na prešľapy všetkých zúčastnených. Radšej ironizuje ako uráža. Takže sa nikto nemôže cítiť dotknutý.

Čím môže Borušovičovej kniha upútať na prvý pohľad? Témou a názvom (čo sme už vlastne spomenuli), menami a vizážou, čo je z hľadiska dnešnej vizuálnej kultúry dôležitý faktor. Ilustrovania sa ujala nápaditá Ivana Šáteková, s ktorou si autorka textu dokonale porozumela. Publikáciu ladila v žlto-čier-no-modrej farbe, čo pôsobí upokojujúco a zároveň spolu s názvom kapitoly avizuje nasledovnú náladu. Vizualizáciou a s istými znakmi dramatického diela získava úvodné predstavenie zúčastnených postáv podobu divadelného scenára. Pod každým štylizovaným „portrétom“ je meno postavy i jej charakteristika, čo sa dodržiava v celej knihe tak, že v konkrétnych situáciách tváre vyjadrujú očakávaný emocionálny zážitok, takže čitateľ číta a zároveň akoby sledoval divadelné predstavenie. Apropo mená. Sú typotvorným prvkom niektorých postáv. Napríklad Albert, brat jednej z hlavných postáv (Krištof) sa menuje Albert, lebo svojou vedeckosťou pripomína Einsteina, kým Krištof privoláva predstavu Kolumba.

Hneď prvá kapitola slúži na predstavenie postáv, ale aj na pomenovanie vzťahov v rodine. Najväčšia pozornosť sa venuje Filipovi a jeho vyčítaniu, aby potom lepšie vynikla jeho zmena na dobré dieťa. Pozorovateľkou a rozprávačkou tejto premeny je jeho osemročná sestra Danka. V jej postavičke sa kumulujú prvky detského a dospelého, čo zapríčiňuje hodnotiaci aspekt, rovnaký vo vzťahu k vrstovníkom i rodičom i logické myslenie s prizmou dospeláckos-

ti. Je to v podstate pohľad a postoj autorky, prevtelenej do postavy dieťaťa, veľmi realistický a vtipný.

Do rodinného kolektívu pomaly sa pridávajú ďalšie postavy, ktoré vytvárajú milý, vtipný a zábavný príbeh, zobrazujúci situácie, keď sa z roztopašného Filipa stane dokonalé dieťa, tyranizujúce celú rodinu. Jeho dokonalosť sa pomaly mení na otravnosť a túžbu všetkých zúčastnených na jeho návrat k pôvodnému správaniu.

Konanie všetkých postáv prechádza sitom detských očí, ktoré dokážu byť nemilosrdné, lebo presne zaznamenávajú vnímanie sveta dospelých i detí, ale v reále ho nemôžu povedať, preto sú zakliate do vnútorného monológu. Ten spolu so situačným humorom tvoria prvky dramatického diela (príbeh Filipa uzrel svetlo sveta v podobe rozhlasovej hry vo vianočnom vysielaní) a pridávajú dielu sviežosť a zábavnosť.

Autorka použila aj prvky rozprávky, keď dala do rúk detí zázračný predmet – baterku. V momente, keď deti chceli vrátiť Filipa do pôvodnej podoby a nemohli nájsť majiteľa baterky, hrozilo porušenie rozprávkovej línie realistickým riešením. Napokon sa všetko vyriešilo k spokojnosti postáv i kritiky.

Jazyk knihy je hovorový, zachytávajúci detské prvky, napr. slovo epické zastupuje hodnotenie v zmysle výborné, zaujímavé. Použitý jazyk a štýl dodávajú príbehu nielen sviežosť, ale aj autentickosť.

Na záver pokladám za potrebné odcitovať poslednú vetu z obálky, ktorá určuje, pre akého čitateľa je kniha určená: „**Čítajte a tešte sa z nedokonalých krásy detstva, nech už máte rokov, koľko len chcete!**“

MARTA ŽILKOVÁ ■

This issue of the Bibiana magazine starts with information about the 29th edition of the Biennial of Illustrations Bratislava – BIB 2023. The world's most important exhibition of children's book illustrations and related events are held every two years in Bratislava, the capital of the Slovak Republic. The current edition starts on 4 October and will last two months. All exhibitions and accompanying events will take place in the historic heart of the old city on the Danube. The competition will take place at BIBIANA, the international house of art for children. Visitors to this international event will see other parts of the exhibition in the Hall of the Ministry of Culture of the Slovak Republic, in the Bratislava City Gallery, in the University Library, and on the West Terrace of Bratislava Castle. „BIB is an experience for anyone who likes to succumb to the charm of stories and the magic of illustrations,” says Zuzana Liptáková, director of BIBIANA, adding: „We believe that visitors will enjoy the 29th edition with its lively dramaturgy, content and expert forums and that it will be attractive for both children and professionals.” The auspices of the event organised by BIBIANA, the international house of art for children, in cooperation with UNESCO and the International Board on Books for Young People (IBBY) and with the support of the Ministry of Culture of the Slovak Republic, was assumed by the President of the Slovak Republic, Zuzana Čaputová, the Minister of Culture of the Slovak Republic, Silvia Hroncová, and the Mayor of Bratislava, Matúš Vallo. The 29th edition of BIB is dedicated to Miroslav Cipár (1935 – 2021), a prominent Slovak illustrator, painter, graphic designer and sculptor, who co-founded BIB and created its iconic logo. A selection of his exceptional work will be presented in the **Miroslav Cipár for Children** exhibition at the University Library in Bratislava on Michalská Street. The exhibition will take place from 2 October to 3 November 2023. A record number of registered illustrators (43) with 61 books will take part in BIB 23. Slovak illustrators will be represented by the globally renowned visual art legend professor Dušan Kállay, winner of the H. Ch. Andersen Award (1988), and ten other artists – Barbara Idesová, Barbora Kmecová/Bessa, Marta Matus, Matúš Matátko, Eva Ondová, Martin Smatana, Simona Smatana, Dávid Soboň and Lucia Žatkuliako-

vá. The issue includes an article by **Peter Naščák** entitled *Fatal Returns, dedicated to the jubilee of the important Slovak illustrator Katarína Ševellová-Šuteková*. As every year, the popular **Children's Book Days** took place this year. This time the meetings of children with writers and illustrators were organized in the historic town of Levice. The 40th edition of Children's Book Days was attended by 15 writers and visual artists who, as the popular children's book writer **Toňa Revajová** writes in her report *Children's Book Days in the Royal City of Levice*, had thirty meetings with 900 children at seven primary schools, a grammar school, a primary art school, a school for children with special needs and the Tekov Library. The event included an expert seminar entitled *The Impact of Reading on Child Development*. It was attended by President of the Slovak Section of IBBY **Timotea Vráblová**, award-winning children's book author and professional librarian **Veronika Šikulová** and **Tibor Hujdič**, the biggest promoter of reading in Slovakia. A significant event that the current issue of Bibiana commemorates is the anniversary of Bibiana itself. Bibiana, „a magazine about art for children and young people” was founded thirty years ago. It was at a time when the common state of Czechs and Slovaks collapsed, as a result of which the then federal children's art magazine *Zlatý máj* disappeared. Professor **Zuzana Stanislavová** from the University of Prešov in her article *A Young Lady Thirty Years Later* appreciates the Bibiana magazine, which as a magazine of the Slovak section of IBBY published in BIBIANA, the international house of art for children, under the auspices of the Ministry of Culture of the Slovak Republic, has been recording, evaluating and stimulating quality art for children and youth for thirty years. One of the personalities who has been guaranteeing the level of Bibiana for thirty years is **Marta Žilková**, professor of Slovak literature from the University of Constantine the Philosopher in Nitra. An interview, which the editor-in-chief of Bibiana entitled *Being in Harmony with Oneself, with People, with God*, discusses the life and spiritual essence of the scientist. At the end of our summary of the current issue, we invite you to read the interview of Mgr. Eva Ciferská with PaedDr. Martina Pavlíkánová, PhD., manager of the newly established **Department of Living Culture**.

